

Esben Houborg & Michael Mulbjerg Pedersen

**Håndhævelse af narkotikaloggivningen vedr.
besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug efter
2004**

2013

Det forskningsprojekt, der redegøres for i denne rapport, er støttet økonomisk af Justitsministeriets Forskningspulje. Projektets gennemførelse og resultater er alene forfatterens ansvar. De vurderinger og synspunkter, der fremsættes i rapporten, er forfatterens egne og deles ikke nødvendigvis af Justitsministeriet.

Resultater fra forskningsprojektet publiceres udover i denne rapport i en række videnskabelige artikler i internationale videnskabelige tidsskrifter.

Indhold

Baggrund: Ændringer i narkotikalovgivningen	4
Formål og undersøgelsesspørgsmål	5
Undersøgelingsdesign	5
Delundersøgelse I: Registerbaseret undersøgelse af afgørelse i sager om besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug	6
Delundersøgelse II: Politiets narkotikaindsats	7
Resultater	11
Del I: Registerundersøgelse	11
Hvem straffes for overtrædelse af lov om euforiserende stoffer?	16
Hvilke illegale stoffer vedrører sagerne?	19
Sager vedrørende besiddelse før og efter indførelse af nul-tolerance.....	20
I hvilket omfang anvendes advarsler?.....	21
Del II: Fokus og variation i narkotikaindsatsen på gadeplan.....	26
Operative overvejelser og målsætninger	27
Nattelivsindsatser	33
Patuljevirkosomhed	36
Mistanke og skøn	37
Mistanke om besiddelse af illegale stoffer.....	43
Konklusion	47
Litteratur.....	52

Baggrund: Ændringer i narkotikalovgivningen

Baggrunden for denne undersøgelse er et ønske om at skabe viden om nogle af følgerne af indførelsen af nul-tolerance for besiddelse af illegale stoffer i 2004.

Siden 1955 har det været strafbart at være i besiddelse af illegale stoffer i Danmark. Men fra 1969 til 2004 var hovedreglen, jf. et cirkulære fra rigsadvokaten (cirk. nr. 144 af 15. juli 1969), at besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug kun skulle medføre en advarsel.¹ I 2004 vedtog Folketinget imidlertid en ændring af lov om euforiserende stoffer (L445/2004), som gjorde det til en ny hovedregel, at besiddelse af illegale stoffer mindst skal straffes med en bøde, også hvis der kun er tale om besiddelse til eget forbrug. I 2007 (L526/2007) blev straffene skærpet, da bøderne for anden- og tredjegangs overtrædelser blev hævet med henholdsvis 50 % og 100% i forhold til bøderne for førstegangsovertrædelser. Ved samme lejlighed blev en undtagelse skrevet ind i lovteksten, som gør det muligt at give stofbrugere tiltalefrafald, hvis forbruget skyldes stærk afhængighed af stoffer, og sociale forhold i øvrigt taler for det.² Bemærkningerne definerer ”stærk afhængighed” som en tilstand, hvor et længere og vedvarende misbrug af hårde stoffer betyder, at personen bruger disse stoffer hver dag. Det fremgår endvidere af bemærkningerne til lovforslaget, at ”sociale forhold” betyder, at personen modtager kontanthjælp eller førtidspension og ikke har anden indkomst eller opsparing af en vis størrelse. Disse betingelser for tiltalefrafald fremgår også af rigsadvokatens meddelelse nr. 6 fra 2006 om sanktionspåstande mv. i narkotikasager (Rigsadvokaten, 2006). *Der foreligger på nuværende tidspunkt ikke nogen viden om konsekvenserne af den ny narkotikalovgivning hverken med hensyn til, hvem der modtager en sanktion/tiltalefrafald i forbindelse med besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug, eller med hensyn til, hvordan politiet har implementeret lovgivningen.* Til illustration af det sidste kan det nævnes, at Folketingets retsudvalg i juni 2008 spurgte Justitsministeren om implementeringen af undtagelsesbestemmelserne i den ny narkotikalovgivning på baggrund af en række klagesager i København, hvor stofbrugere havde fået omgjort bøder til advarsler (Spørgsmål nr. 839/2008, opfulgt af spørgsmål nr. 1033, 1034 og 1035/2008). I den forbindelse kunne Justitsministeren på baggrund af oplysninger fra Københavns politi fortælle, at der havde været tale om enkelttilfælde, men også at det ikke var muligt at undersøge, i hvilket omfang stofafhængige kontanthjælps- eller

¹ Hvilket er en strafferetslig sanktion, som kommer til at fremgå af straffeattesten (Greve, 2004).

² Mulighederne for undtagelse fremgik også af bemærkningerne til L445/2004, men blev altså indført som en del af selve lovteksten i 2007.

førtidspensionsmodtagere havde modtaget sanktioner.³ Dette understreger blot relevansen af at undersøge implementeringen af den ny narkotikalovgivning og dens konsekvenser, ikke mindst uden for København.

Formål og undersøgelsesspørgsmål

Formålet med dette forskningsprojekt er således at undersøge konsekvenserne af den ny narkotikalovgivning med hensyn til, hvem der straffes for besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug samt at undersøge, hvordan politiet implementerer lovgivningen. Der er særligt fokus på implementeringen af mulighederne for tiltalefrafald af sociale årsager. Forskningsprojektet vil på den baggrund svare på følgende spørgsmål:

1. *Hvad karakteriserer de personer, som modtager en sanktion for besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug, og hvor mange er der tale om?*
2. *Hvordan afgøres sager om besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug?*
3. *I hvilket omfang modtager stofafhængige personer på kontanthjælp eller førtidspension tiltalefrafald i forbindelse med besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug?*
4. *Hvornår og hvordan håndhæves forbuddet mod besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug af politiet i fire udvalgte byer?*
5. *Hvordan fortolker politiet i de fire byer mulighederne for at undtage borgere fra sanktion af sociale årsager?*

Undersøgelsesdesign

Forskningsprojektet består af to undersøgelser. For det første en registerbaseret undersøgelse af, hvem der straffes for besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug og for det andet et multi-casestudie af, hvordan politiet håndhæver narkotikalovgivningen i fire politikredse med særligt fokus på en by i hver af disse kredse. Da den hidtidige forskning i politiets narkotikaindsats især har koncentreret sig om København, Århus og Odense (Dahl, 2008; Frantzen, 2005; E. Frantzen, 2003; Grytnes, 2003; Møller, 2008), og da det er relevant at få viden om narkotikaindsatsen i hele landet, omfatter casestudierne fire provinsbyer, som ikke tidligere har været genstand for undersøgelser på dette område.

³ Det fremgik også af redegørelsen fra Københavns politi, at det på baggrund af en henvendelse fra Gadejuristen havde udsendt en instruks til betjentene om den ny lovgivning og instrueret dem i at indsamle oplysninger, der kunne begrunde en advarsel i de sager, hvor det var relevant.

Delundersøgelse I: Registerbaseret undersøgelse af afgørelse i sager om besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug

Formålet med delundersøgelse I er at undersøge konsekvenserne af den ny narkotikalovgivning med hensyn til, hvor mange der modtager en sanktion for besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug, og hvad der karakteriserer disse personer på en række parametre. Undersøgelsen gennemføres som en registerundersøgelse ved hjælp af en samkøring af dele af Danmarks Statistiks kriminalregister og socialregistre samt Sundhedsstyrelsens register over stofmisbrugere i behandling.

Sundhedsstyrelsens register bruges til at konstruere en variabel, der kan indikere, i hvilket omfang stofafhængige på kontanthjælp eller førtidspension modtager sanktioner for besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug. Da mange stofafhængige ikke er indskrevet i behandling, er denne indikator naturligvis ikke tilstrækkelig til at drage endelige konklusioner med hensyn til, hvor mange stofafhængige på kontanthjælp eller førtidspension der straffes for besiddelse. Men den kan give en indikation af, hvordan lovgivningen implementeres. Registerundersøgelsen skal gøre det muligt:

- a) At beskrive personer, for hvem der er faldet en strafferetslig afgørelse om overtrædelse af lov om euforiserende stoffer (både straf og straffritagelse) med hensyn til en række sociale variable.
- b) At undersøge, hvor mange personer med stofbehandlingshistorik, som samtidig modtager kontanthjælp eller førtidspension, som straffes efter lov om euforiserende stoffer eller fritages fra straf, samt undersøge hvad der karakteriserer disse personer mht. en række sociale variable.

Population

Populationen er alle borgere for hvem, der er truffet en strafferetslig afgørelse vedr. overtrædelse af Lov om euforiserende stoffer i perioden 2002-2008 (n=65061 sager/43137 unikke personer). I denne rapport anvendes afgørelsesdelen af Kriminalregisteret, således at tabellerne viser antallet af afgørelser pr. år. Dette kan medføre en tidsforskydning, hvor sager fra et år først afgøres i et andet, dog må omfanget af disse forskydninger antages at være begrænset, da sager om stofbesiddelse til personligt brug oftest har en simpel bevisførelse og hurtig strafafvikling i form af bødebetalning. Undersøglesperioden starter i 2002 for at kunne sammenligne antallet af sager og typerne af sager før og efter lovændringen i 2004. At undersøgelsesperioden ikke starter tidligere skyldes, at der da er meget få personer registrerede i Sundhedsstyrelsens database over stofmisbrugere i behandling (SIB). SIB-databasen afgrænses endvidere til perioden efter amterne overtog

stofmisbrugsbehandlingen (1996). Som kontrolgruppe er udtrukket et repræsentativt udsnit af den danske befolkning (n= 241855).

Hovedvariable

- Køn og alder
- Socio-økonomisk status
- Narkotikakriminalitet (Lov om euforiserende stoffer)
- Alvorlig narkotikakriminalitet (straffelovens § 191)
- Øvrig kriminalitet
- Stofmisbrugsbehandling
- Uddannelse
- Etnisk baggrund

POLSAS-data 2002-2010

Til forskningsprojektet har vi desuden fået adgang til politiets sagsstyringssystem (POLSAS) i de fire politikredse, som medvirker i undersøgelsen. Fra dette system har vi udtrukket alle sager vedrørende overtrædelser af narkotikalovgivningen fra perioden 2002-2010 (n=38197 sager). Dette datamateriale gør det muligt at foretage analyser af, hvad der karakteriserer sagerne om overtrædelse af lov om euforiserende stoffer. Gennem samkøring med Danmarks Statistiks registre har vi desuden mulighed for at foretage undersøgelser af, hvad der karakteriserer denne population.

Hovedvariable

- Tid og sted
- Sagens genstand: stoftype og stofmængde
- Sanktion

Delundersøgelse II: Politiets narkotikaindsats

Forskningsprojektet falder inden for rammerne af kriminologisk og sociologisk forskning i den sociale konstruktion af social afvigelse, hvor social afvigelse studeres som et spørgsmål om etablering, overtrædelse og håndhævelse af regler (Becker, 2005; Lemert, 1967; Schur, 1965; Sutherland, Cressy, & Luckenbill, 1992). Det er centralt for studiet af afvigelses- og kriminaliseringsprocesser at undersøge den vellykkede anvendelse af regler og sanktioner i forhold til bestemte personer, og undersøge hvorfor netop de defineres som afvigere (Becker, 2005).

Kriminalisering er en særlig stemplingsproces, fordi den finder sted inden for rammerne af en institution – retsvæsenet – som hviler på statens magt og autoritet (Rock, 2002). Her er mulighederne for at modarbejde eller modificere stempling svær og konsekvenserne af stemplingen alvorlige. Politiet har magten til at definere personer og handlinger som mistænkelige og til at beslutte at indlede retsforfølgelse eller ej (Bowling & Foster, 2002; Brown, 1988; Goldstein, 1960; Holmberg, 2000; Skolnick, 1966). Afgørende for hvem og hvad der kriminaliseres, er således, hvordan denne magt er organiseret og anvendes. Dette kan studeres på fire niveauer (Sanders & Young, 2002).

- 1) Den overordnede ramme for politiets arbejde, fx politiloven, retsplejeloven og politireformen
- 2) Politiets interne politikker, organisering, prioritering af ressourcer osv.
- 3) Politikulturen og dens særlige normer og måder at opfatte virkeligheden på
- 4) Den enkelte betjents handlinger og opfattelse af egen virkelighed.

Politivirksomhed involverer ikke kun retshåndhævelse, men også en række andre former for intervention (Maher & Dixon, 1999; Manning, 1977; Wright, 2002). Overordnet kan der skelnes mellem tre funktioner: retshåndhævelse, opretholdelse af orden og service (Newburn, 2007; Reiner, 1985). Opretholdelse af orden, dvs. interventioner, hvor politiet ikke anvender sine beføjelser til at indlede strafforfølgelse, fylder mest i politiets arbejde (Ibid.). I hvilket omfang besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug kriminaliseres, er altså betinget af både, hvorvidt og hvordan politiet intervenserer.

Da besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug er en lovovertrædelse i forhold til hvilken, politiet agerer proaktivt, er kriminaliseringen også betinget af, i hvor høj grad politiet *fokuserer* på denne overtrædelse. Weisburd og Ecks (2004) typologi over forskellige former for politivirksomhed er på den baggrund relevant til sammenligning af, hvordan politiet i de fire byer arbejder med illegale stoffer. Weisburd og Eck skelner mellem forskellige former for politivirksomhed med udgangspunkt i to dimensioner: 1) *graden af fokus* på bestemte problemer, personer, steder osv., og 2) *variationen af forskellige metoder og strategier*, der anvendes.

Forskningsprojektet vil på den baggrund undersøge graden af fokus på besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug og variationen af forskellige interventionsformer på de forskellige niveauer for politiets magtudøvelse. Den teoretiske konstruktion af forskningsprojektets undersøgelsesgenstand er sammenfattet i følgende model:

<i>Hvordan konstrueres besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug som genstand for politiets intervention?</i>		
Niveau 1: I den overordnede ramme for det lokale politis virksomhed.	Dimension 1: Grad af fokus på illegale stoffer i politiarbejdet. Eksempelvis: <ul style="list-style-type: none"> - Reaktivt/proaktivt - Bestemte personer, grupper, steder, aspekter - Ressourceallokering 	Dimension 2: Variation af forskellige interventionsformer i forhold til illegale stoffer i politiarbejdet. <ul style="list-style-type: none"> - Retshåndhævelse - Opretholdelse af orden - Service - Forskellige konkrete metoder og strategier
Niveau 2: I det lokale politis interne politikker i forhold til illegale stoffer.		
Niveau 3: I kulturen blandt betjente, der arbejder med illegale stoffer hos det lokale politi.		
Niveau 4: I den enkelte betjents erfaringer med og opfattelser af illegale stoffer som indsatsområde.		

Metoder

Som casestudie opererer delundersøgelse II med forskellige metoder (Yin, 2003). Hensigten er at opnå triangulering af forskellige typer data, som på forskellig vis beskriver hvordan illegale stoffer konstrueres som genstand for intervention. Undersøgelsen vil således udnytte, at forskellige metoder konstruerer undersøgelsesgenstanden på forskellige måder for at opnå så detaljerede og varierede data som muligt (Barbour, 2007; Flick, 2007). Følgende metoder anvendes:

Dokumentstudier, individuelle kvalitative interviews og fokusgruppeinterviews.

Dokumentstudie af anmeldelsesrapporter fra 2011 (udtrukket af POLSAS)

Formålet med denne del af undersøgelsen er at kategorisere de interventioner, der har fundet sted i forhold til illegale stoffer ud fra forskellige variable, bl.a.:

- Hvor og hvornår interventionerne har fundet sted.
- Hvem interventionerne har rettet sig imod.
- Hvad anledningen til/baggrunden for interventionerne var.

- Hvad resultatet af interventionerne var.
- Hvordan mistankegrundlaget for at intervenere blev konstrueret.

Analysen skal for det første udgøre en del af grundlaget for at beskrive og sammenligne mønstre i indsatsen i forhold til illegale stoffer. For det andet skal den indgå i en triangulering med data indsamlet gennem interviews. Data fra anmeldelsesrapporter indgår endvidere i udformningen af interviewguides og stimuli til fokusgruppeinterviews, således at disse er forankrede i lokale praksisser og problemstillinger. Da adgangen til disse sager først kom i stand da forskningsprojektet var begyndt, og da kendskabet til systemet og de forskningsmæssige muligheder, der lå heri, blev udviklet løbende, har udvælgelsen af anmeldelsesrapporter ikke været ens for alle fire kredse og byer. Det er derfor svært at drage sammenligninger mellem de forskellige kredse og byer på baggrund af dette materiale.

Dokumentstudier af policy-dokumenter skal producere data om den overordnede ramme for det lokale politis virksomhed. Her indgår strategiske og operationelle dokumenter. Undersøgelsen af policy-dokumenter skal også generere data om lokale politikker og strategier i forhold til illegale stoffer (fx operationsplaner, instrukser osv.).

Ledelsesinterviews skal producere data om, hvordan organisationen forholder sig til de overordnede rammer og de prioriteringer og politiske, administrative og faglige overvejelser, der indgår i organiseringen af lokalpolitiets arbejde med illegale stoffer.

Fokusgruppeinterviews med politibetjente fra special/civilpatruljer og beredskabet skal producere data om, hvordan betjentene opfatter illegale stoffer som genstand for deres arbejde, om den betydning de tillægger dette arbejde og de prioriteringer og skøn de lægger ind i arbejdet. Fokusgruppeinterviewene skal også medvirke til at producere data om, hvordan den lokale politikultur påvirker den måde, som illegale stoffer konstrueres som genstand for intervention på. Cases, som er konstruerede med udgangspunkt i analysen af anmeldelsesrapporter, indgår i fokusgruppeinterviewenes stimulusmateriale.

Tilladelser og etik

Datatilsynet har givet tilladelse til udtræk, samkøring og behandling af data til denne undersøgelse, og data er blevet behandlet i overensstemmelse med Datatilsynets anvisninger og forskningsetiske principper, således at datasikkerhed og anonymitet sikres.

I forbindelse med, at fire politikredse har deltaget i undersøgelsen, er der blevet indgået en kontrakt mellem Esben Houborg og hver kreds om betingelserne for deltagelsen i undersøgelsen. Disse betingelser gælder primært omgang med fortrolige og personfølsomme oplysninger. Således har det været en betingelse for adgang til oplysninger fra eksempelvis anmeldelsesrapporter, at brug af disse oplysninger forudsætter anonymisering. Af den grund fremgår det også af kontrakterne, at de fire politikredse skal have publikationer, der benytter sådanne oplysninger, til gennemsyn, inden der kan ske offentliggørelse. I forbindelse med interviews med polititjeneste, er der endvidere blevet lovet anonymitet. Af disse årsager vil citater fra interviews, anmeldelsesrapporter og dokumenter blot rumme oplysninger om, hvornår oplysningerne stammer fra, hvilken type oplysning der er tale om (interview, anmeldelsesrapport, dokument) og en kode for hvilken kreds oplysningerne kommer fra (kreds # A, B, C, D). Koderne har ingen sammenhæng med evt. politimæssige koder.

Resultater

Del I: Registerundersøgelse

Hvad karakteriserer personer med sager for overtrædelse af lov om euforiserende stoffer i forhold til den gennemsnitlige befolkning? Det er spørgsmålet, vi besvarer i dette afsnit. For at besvare dette spørgsmål, vil vi dog først se nærmere på forbruget af illegale stoffer. Vi tager udgangspunkt i Sundhedsstyrelsens rapport om narkotikasituationen i Danmark fra 2012 og endnu ikke offentliggjort surveymateriale fra Center for Rusmiddelforskning (CRF) (Bloomfield, Elmeland & Villumsen 2013). Undersøgelserne omfatter forskellige stoffer, men vi holder os her til cannabis, som er det mest udbredte illegale rusmiddel, og som også er det stof, der optræder oftest i sager vedrørende overtrædelse af lov om euforiserende stoffer (cirka 60 % af sagerne). Surveymaterialet fra CRF giver os mulighed for at beskrive forbrugere af cannabis ud fra en række forskellige variable: køn, alder, uddannelsesniveau, beskæftigelse og indkomst.

Sundhedsstyrelsens rapporter om narkotikasituationen i Danmark har gennem snart mange år dokumenteret, at det er en ganske stor del af den danske befolkning, der har prøvet at indtage cannabis mindst en gang. Af ”Narkotikasituationen i Danmark 2012” fremgår det, at 37,2 % havde prøvet cannabis i 1994, mens det var 41,5 % i 2010 (Sundhedsstyrelsen 2012, 15). Det fremgår af samme rapport, at det var 8,9 %, der i 2010 havde brugt cannabis i løbet af det sidste år, og 3,5%, der havde brugt cannabis i løbet af den sidste måned. I CRF’s surveyundersøgelse fra 2011 var det

en mindre andel, nemlig 36,5%, der havde prøvet cannabis overhovedet, men større andele, der havde brugt cannabis i løbet af det sidste år (22,5%) og i løbet af de sidste 30 dage (12,5%) (Bloomfield, Elmeland & Villumsen 2013). Sammenlagt viser undersøgelserne et billede af, at det er ganske mange danskere, der har prøvet cannabis, og at det også tyder på, at der er en betydelig andel af danskerne, der har et egentligt forbrug af cannabis, ikke mindst hvis man tager udgangspunkt i CRF's undersøgelse. Forskellene på resultaterne af undersøgelserne kan skyldes, at de undersøgelser, Sundhedsstyrelsen henviser til, kun omfatter aldersgruppen 16-44 år, mens CRF's undersøgelse omfatter alle fra 15 år og opefter.

CRF's surveyundersøgelse indsamlede en række forskellige oplysninger om respondenterne, som gør det muligt lave en nærmere beskrivelse af, hvordan forbruget af eksempelvis cannabis fordeler sig i befolkningen. Vi følger undersøgelsens opdeling og skelner mellem *erfaringer* med cannabis nogensinde og *forbrug* af cannabis inden for de sidste 12 måneder og inden for de sidste 30 dage. I nedenstående tabel har vi sammenfattet oplysninger om erfaringer med cannabis og forbrug de sidste 12 måneder og de sidste 30 dage i forhold til køn, alder og uddannelsesniveau.

		Prøvet cannabis nogensinde	N	Brugt cannabis de seneste 12 måneder	N	Brugt cannabis de seneste 30 dage	N
Køn	Mand	43,1	5133	27,6	1809	3,4	1809
	Kvinde	29,8		15,1		0,8	
Alder	15-29 år	45,5	5133	49,2	1809	26,5	1809
	30-45 år	48,7		12,7		6,7	
	46-64 år	33,9		9,7		6,4	
	65+ år	9,4		9,8		7,4	
Uddannelse	Kort	27,3	5032	37,2	1778	21,5	1778
	Mellem	36,1		24,5		13,9	
	Lang	43,7		14,3		7,2	

Tabel 1: Erfaringer med og forbrug af cannabis. Procentvise andele i 2011. Kilde: Elmeland & Villumsen, upubliceret survey materiale.

Undersøgelsen bekræfter tidligere undersøgelser, som viser, at mænd langt hyppigere end kvinder har *erfaring* med cannabis, og at yngre har større erfaringer end ældre. Når det gælder *forbrug* indenfor både de sidste 12 måneder og inden for de seneste 30 dage, er der fortsat flest mænd, men med hensyn til alder falder andelen blandt de 30-45årige, således at det er aldersgruppen 15-29 år, der har det største forbrug.

I en dansk sammenhæng er det også interessant, at vi her har oplysninger om uddannelsesniveau i forhold til erfaringer og forbrug. Det viser sig, at mens *erfaringer* med cannabis stiger med uddannelsesniveauet, så gør det omvendte sig gældende med hensyn til *forbrug*, hvor andelen af forbrugere er større højere desto kortere uddannelser, der er tale om. Dette kan hænge sammen med alder, hvor unge endnu ikke har fået så lange uddannelser som de ældre, men det kan også afspejle, at sociale faktorer spiller en rolle i forhold til forbrug af cannabis. Sådanne forhold kan vi belyse nærmere ved at se på beskæftigelse og indkomst.

Nedenstående tabel sammenfatter resultater fra CRF's undersøgelse med hensyn til respondenternes aktuelle beskæftigelse og deres erfaringer med cannabis og forbrug af cannabis inden for de seneste 30 dage.⁴

	Nogensinde prøvet cannabis (n=1871)	Brugt cannabis seneste 30 dage (n=1870)
Funktionær med personaleansvar	44,4	4,8
Fuktionær uden personaleansvar	43,7	5,9
Faglært arbejder	40,6	10,1
Ufaglært arbejder	40,0	8,3
Selvstændig med indtil 5 medarbejdere	45,1	8,0
Selvstændig med 6 eller flere medarbejdere	46,0	9,1
Medhjælpende ægtefælle	20,0	0,0

⁴ Vi inddrager ikke brug af cannabis inden for de sidste 12 måneder, da denne beregning ikke er mulig med udgangspunkt i det foreliggende materiale.

Lærling/elev	41,6	21,6
Studerende/skoleelev	42,0	29,4
Arbejdsløs	48,9	17,6
Kontanthjælpsmodtager, revalident, langtidssygemeld	51,3	34,2
Efterlønsmodtager	13,8	4,5
Folkepensionist	8,8	8,5
Førtidspensionist	40,8	13,5

Tabel 2: Aktuell beskæftigelse og brug af cannabis nogensinde samt brug af cannabis de seneste 30 dage. Procentvise andele, 2011. Kilde: Bloomfield, Elmeland & Villumsen, 2013.

Det fremgår af tabellen, at hvorvidt man er i beskæftigelse eller ej, eller hvilken form for beskæftigelse man har, ikke ser ud til at spille en stor rolle for *erfaringer* med cannabis. Hvis vi undtager medhjælpende ægtefæller, efterlønsmodtagere og folkepensionister, er andelen af personer med cannabiserfaringer mellem to femtedele og halvdelen i de øvrige grupper. Det er i grupperne med kontanthjælpsmodtagere og arbejdsløse, at vi finder de største andele med cannabiserfaringer, men disse andele er ikke markant større end blandt selvstændige erhvervsdrivende. Men ligesom med uddannelse ændrer billedet sig, når vi ser på *forbrug*. Her ser vi, at der er et markant mindre forbrug blandt de beskæftigede, hvor beskæftigelsen ikke involverer uddannelse (lærlinge og elever). Blandt personer udenfor beskæftigelse var det blandt kontanthjælpsmodtagere, man fandt den største andel, der havde brugt cannabis indenfor de seneste 30 dage (34,2%), fulgt af studerende/skoleelever (29,4%). Med hensyn til den store andel studerende og skoleelever samt lærlinge og elever hænger dette forhold givetvis sammen med alder, mens det i forhold til kontanthjælpsmodtagere, arbejdsløse og førtidspensionister kan være sociale forhold, der gør sig gældende. Under alle omstændigheder tegner der sig et billede af, at det er en stor andel af befolkningen, der har *erfaringer* med cannabis, men at det især er unge og grupper med kortere uddannelser samt løsere tilknytning til arbejdsmarkedet, der har det største *forbrug*. Dette billede af udbredt erfaring med cannabis, endda specielt blandt samfundets bedrestillede grupper, og det største forbrug blandt samfundets ressourcemæssigt dårligere stillede viser sig også, når vi ser på

indtægt. Nedenstående tabel viser, hvordan erfaringer med og forbrug af cannabis fordeler sig i forhold til indkomst i CRF's undersøgelse.

Hvor stor var din personlige bruttoindkomst i 2010?	Prøvet cannabis nogensinde (n=5134)	Brugt cannabis seneste 30 dage (n=1873)
Indtil 100.000	36,8	30,4
100.000-199.999	28,7	17,4
200.000-299.999	33,3	10,2
300.000-399.999	42,2	5,2
400.000-499.999	46,4	3,2
500.000-599.999	42,6	3,4
600.000-699.999	49,5	1,9
700.000-799.999	58,8	0
800.000-899.999	48,6	0
900.000-999.999	50,0	0
1.000.000 og derover	33,3	4,8

Tabel 3: Bruttoindkomst 2010 og brug af cannabis nogensinde samt brug af cannabis indenfor de seneste 30 dage. Procentvise andele, 2011, Kilde: Elmeland & Villumsen.

Tabellen viser en tendens, hvor *erfaringer* med cannabis stiger med bruttoindkomsten indtil indkomster på 1 million kroner og derover. Således var det omkring en tredjedel af respondenterne med en indkomst op til 300.000 kr., der havde erfaringer med cannabis, omkring to femtedele med en indkomst op til 600.000 kr., og omkring halvdelen med indkomster op til en million kroner. Ligesom med hensyn til uddannelsesniveaue gør det omvendte sig imidlertid gældende med hensyn til *forbrug* inden for de seneste 30 dage. Her er det i stedet gruppen med indkomster indtil 100.000, der har den markant største andel, som havde brugt cannabis (30,4 %), og ellers er der en faldende

tendens desto højere indkomst, respondenterne havde. Dette kan dels afspejle sammenhængen mellem alder og cannabisbrug og dels en mulig sammenhæng mellem socio-økonomiske forhold og cannabisforbrug.

Som en sammenfatning på disse beskrivelser af *erfaringer* med og *forbrug* af cannabis, kan vi for det første konkludere, at det langt overvejende er mænd, der har både erfaringer og et forbrug. For det andet kan vi konkludere, at personer med et cannabisforbrug havde færre ressourcer og var socialt ringere stillede end personer kun med cannabiserfaringer med hensyn til uddannelsesniveau, indkomst og tilknytning til arbejdsmarkedet. Alder spiller ganske givet en betydelig rolle med hensyn til de sociale variable, men vi har desværre ikke haft mulighed for at beregne graden af denne betydning.

På baggrund af denne beskrivelse af erfaringer med og forbrug af det mest udbredte illegale stof i Danmark vil vi nu se nærmere på, hvem der bliver straffet for besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug. Man kan forvente, at de grupper, der har det største forbrug også vil være de grupper, der hyppigst bliver straffet, da det må forventes, at det er dem, der hyppigst er i besiddelse af illegale stoffer.

Hvem straffes for overtrædelse af lov om euforiserende stoffer?

Vi vender os nu mod spørgsmålet om, hvem der bliver straffet for besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug. Som nævnt ønsker vi at besvare dette spørgsmål med udgangspunkt i registerdata fra Danmarks Statistik, som omfatter alle sager vedrørende overtrædelse af lov om euforiserende stoffer fra perioden 2002-2009 samt en kontrolgruppe, som udgør 5 % af et tilfældigt udsnit af befolkningen. I det følgende vil vi sammenligne de to grupper i forhold til en række variable. Vi har sammenfattet sammenligningen i nedenstående tabel.

	Personer med lov om euf. sag	Kontrolgruppe
Mænd (2005)	91 %	49 %
Alder gennemsnit (2005)	29 år	47 år
I beskæftigelse (2005)	43 %	76 %
Arbejdsløse (2005) ⁵	9 %	5 %
Under uddannelse (2005)	11 %	10 %

⁵ Bruttoledighed.

Kontanthjælp (2005)	25 %	3 %
Førtidspension (2005)	12 %	7 %
Folkeskole (2002) ⁶	72 %	37 %
Ungdomsuddannelse (2002)	5 %	8 %
Erhvervsuddannelse (2002)	19 %	33 %
Kort/mellemlang videregående (inkl. bachelorgrad) (2002)	3 %	17 %
Lang videregående (2002)	<1 %	5 %
Kriminal sag seneste 5 år (2002) ⁷	54 %	2 %
Besiddelsessag seneste 5 år (2002)	31 %	0,24 %
Danmark som oprindelsesland (2005) ⁸	82 %	95 %

Tabel 4: Køn, alder, uddannelse, socio-økonomisk situation og kriminalitet, personer med sag for overtrædelse af lov om euforiserende stoffer (eget brug) og et tilfældigt udtræk af den danske befolkning. Baseret på registrene indh (socioøkonomiske forhold), udda (uddannelse), iepe (oprindelsesland) samt afgørelsesdelen af kriminalregisteret. Alle udtræk foretaget for unikke personer. (samlet andel over/under 100 % skyldes afrunding)

Køn og alder er to af de variable der adskiller sig mest mellem personer med en sag vedrørende overtrædelse af lov om euforiserende stoffer og kontrolgruppen. I 2005 var 91 % af personerne med en narkotikasag mænd, mens mænd kun udgjorde 49 % af kontrolgruppen og den gennemsnitlige alder på personer med en besiddelsessag 29 år, mens gennemsnitsalderen i kontrolgruppen 2005 var 47 år.

Socio-økonomisk situation er også en variabel, hvor gruppen af personer med en sag om besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug og kontrolgruppen adskiller sig markant fra hinanden. I 2005 var det således kun 43 % af personerne med en besiddelsessag i den erhvervsaktive alder⁹, der var i beskæftigelse, mens det var 76 % af personerne i kontrolgruppen. Samtidig var det 9 % af personerne med en besiddelsessag, der var arbejdsløse, mens det kun var 5 % i kontrolgruppen.

⁶ Uddannelseskategorierne er længste uddannelse.

⁷ Kriminalitet ekskl. trafikforseelser, afgiftsloven samt forskellige særlovgivninger. Endvidere findes domme for besiddelse til eget brug i en separat variabel

⁸ Indvandrere er personer, som ikke er født i Danmark. Efterkommere er personer, hvis forældre ikke er danske statsborgere og født i Danmark. Alle andre defineres som personer med Danmark som oprindelsesland.

⁹ Det skal her bemærkes, at antallet af pensionister/folk på efterløn udgør ca. 0,1 % af gruppen med besiddelsessag mod ca. 22 % af kontrolgruppen

Men der, hvor de to grupper adskilte sig mest fra hinanden med hensyn til socio-økonomisk baggrund var med hensyn til andelen af kontanthjælpsmodtagere og førtidspensionister. Personer, der modtog en af disse to overførselsindkomster udgjorde 37 % af personerne med en besiddelsessag, mens de kun udgjorde 10 % af kontrolgruppen. Med hensyn til socio-økonomisk situation kan vi derfor konkludere, at personerne med en sag for besiddelse af illegale stoffer til eget brug, var betydeligt dårligere stillede end personerne i kontrolgruppen: de var mindre hyppigt i beskæftigelse, og der var flere på overførselsindkomster og specielt var der mange flere, der modtog kontanthjælp og førtidspension.

Den *uddannelsesmæssige baggrund* er ligeledes markant forskellig, når man sammenligner de to grupper, specielt med hensyn til andelen af personer, der kun har folkeskolen som uddannelsesmæssige baggrund. Blandt personerne med en sag for besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug var det hele 72 %, der kun havde folkeskolen som uddannelsesmæssig baggrund, mens det blot var 37 % i kontrolgruppen. Men også med hensyn til erhvervsuddannelse, kort videregående uddannelse og lang videregående uddannelse var der betydelig forskel, således at personerne i kontrolgruppen var bedre uddannede end personerne med en besiddelsessag.

Tidligere kriminalitet er også en variabel, hvor der var stor forskel på de to grupper. Det var således 54 % af personerne med en besiddelsessag, som havde en kriminalsag udover besiddelse af stoffer til eget brug i de seneste 5 år, mens det kun var 2 % af personerne i kontrolgruppen. Forskellen var også betydelig, når vi kun så på sager om besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug i de seneste 5 år, idet det her var 31 % af personerne med en sag vedrørende besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug i 2002, som var registrerede for en sådan lovovertrædelse tidligere, mens det var under 1 % af kontrolgruppen.

Endelig er der også forskel på de to grupper med hensyn til *oprindelsesland*, således at andelen af personer, som ikke har Danmark som oprindelsesland er større blandt personer med en besiddelsessag end i kontrolgruppen.

Sammenfattende kan vi for det første konkludere, at der er betydelig forskel på personer, der straffes for besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug og gennemsnitsbefolkningen med hensyn til

køn og alder. For det andet kan vi konkludere, at personer, der straffes for besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug, på en række variable er ringere stillede end gennemsnittet af den danske befolkning. De er mindre hyppigt i beskæftigelse og oftere på overførselsindkomst, især de laveste overførselsindkomster. De er desuden dårligere uddannede, og de er mere kriminaliserede.

Dette bekræftes, når vi laver logistiske analyser for at beregne sandsynligheden for at blive straffet for besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug. Sådanne analyser viser således.

- at mænd har langt højere sandsynlighed for at få en narkotikasag i forhold til kvinder
- at personer hvis længste uddannelse er folkeskolen har højere sandsynlighed for at få en sag end personer med længere uddannelser
- at personer på kontanthjælp, starthjælp eller førtidspension har en meget større sandsynlighed for en sag end personer i beskæftigelse
- at personer med en tidligere overtrædelse af lov om euforiserende stoffer inden for de sidste 5 år har betydeligt større sandsynlighed for en sag end personer uden tidligere sanktioner

Den typiske person, som har en sag om overtrædelse af lov om euforiserende stoffer, kan således lidt skematisk beskrives som en ung mand på overførselsindkomst med en kort uddannelse.

Når vi ser på, hvem der straffes for besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug i forhold til forbruget af illegale stoffer i Danmark, som vi præsenterede det ovenfor med udgangspunkt i cannabis, kan vi se, at gruppen af straffede og gruppen med et forbrug ligner hinanden: Mænd har et større forbrug end kvinder, unge har et større forbrug end ældre, personer uden beskæftigelse har et større forbrug end personer i beskæftigelse, personer med korte uddannelser har et større forbrug end personer med længere uddannelser.

Hvilke illegale stoffer vedrører sagerne?

I POLSAS-materialet med sager vedrørende besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug for perioden 2009-2010 fra fire politikredse optræder cannabis i omkring 65 % af sagerne. Amfetamin optræder i ca. 15 % af sagerne, heroin og kokain hver i omkring 5 % af sagerne og XTC i ca. 2% af sagerne. Dertil kommer khat, medicin og andre opiater end heroin, som optræder i et lille antal sager. Ikke overraskende viser vore analyser, at feststofferne amfetamin, kokain og XTC oftere

optræder i sager i weekender end på hverdage, mens det største antal heroin- og cannabissager optræder på hverdage.

Sager vedrørende besiddelse før og efter indførelse af nul-tolerance

I 2004 blev der som nævnt i indledningen indført en nul-tolerance-politik for besiddelse af illegale stoffer. Det gjaldt også besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug, hvor politikken, jf. rigsadvokatens cirkulære nr. 144 af 15. juli 1969, havde været, at besiddelse til eget forbrug som hovedregel skulle sanktioneres med en advarsel. Fra nu af skulle al besiddelse af illegale stoffer som hovedregel straffes med mindst en bøde. Vi har derfor på baggrund af vort materiale fra Danmarks Statistik foretaget en analyse af antallet af sager for perioden 2002-2008 og af hvordan de blev afgjort. Vi skelner i den forbindelse mellem: 1) bøder/ubetingede domme, 2) betingede domme (inkl. betingede domme m. bøde), 3) advarsler, 4) frifindelser og sager, som opgives. Resultaterne af analysen fremgår af nedenstående tabel.

År	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Antal sager	6440	7263	8090	11293	12531	9342	10102
Bøde/ubetinget	58%	60%	73%	91%	92%	92%	91%
Betinget	3%	3%	3%	3%	2%	2%	2%
Advarsel	30%	31%	19%	2%	2%	2%	3%
Frifundet/sag opgivet	8%	6%	5%	5%	4%	4 %	4%

Tabel 3: Sager vedrørende besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug 2002-2008. Kilde: Danmarks Statistik. (samlet andel over/under 100 % skyldes afrunding)

Denne tabel viser en markant forøgelse af sager om besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug fra 2002 til 2008. Antallet af sager blev næsten fordoblet fra 2002 til 2006, hvorefter der er sket et fald efterfulgt af endnu en stigning. Faldet i antallet af sager i 2007 kan skyldes, at politireformen blev implementeret det år. Stigningen i antallet af sager starter før lovændringen i 2004, men øges efter lovændringen. Når stigningen starter før 2004, kan det sikkert henføres til den betydelige opmærksomhed, der har været på unges brug illegale stoffer siden midten af 1990erne og mere specifikt indsatsen i forhold til hash-klubber, som startede i 2001 (Asmussen & Jepsen, 2007).

Da vores database fra Danmarks Statistik kun dækker perioden 2002-2008, har vi også undersøgt, hvordan besiddelsessagerne fra fire politikredse for perioden 2002-2010 udtrukket fra POLSAS blev afgjort. Disse sager viser en fordeling, som ligner den i tabel 3. I 2009 resulterede 89 % af alle sager om besiddelse til eget forbrug (n=3747) i en sanktion, mens 1 % resulterede i advarsler. I 2010 resulterede 90 % af sagerne (n=3679) i en sanktion og 1 % i en advarsel.

I hvilket omfang anvendes advarsler?

Med indførelse af nul-tolerance-politikken i 2004 blev området for brug af advarsler kraftigt reduceret. Fra da af kunne der kun gives advarsler i særlige tilfælde. Et af disse tilfælde var, hvis sociale hensyn talte for at give en advarsel, noget der dog som hovedregel kun kunne ske i førstegangstilfælde. De sociale hensyn, der kunne være tale om, blev af rigsadvokaten defineret som en kombination af få økonomiske ressourcer og stofafhængighed. Således kunne personer, hvis forbrug af illegale stoffer var et resultat af et længerevarende misbrug af hårde stoffer og som eksempelvis var på kontanthjælp eller førtidspension og uden anden indkomst eller opsparing modtage en advarsel i stedet for en bøde. (jf. Rigsadvokatens meddelelse nr. 26/2006 om sanktionspåstande mv. i narkotikasager). I 2007 blev der foretaget en ændring af lov om euforiserende stoffer, som medførte, at bøder for besiddelse af illegale stoffer i anden gangs tilfælde blev øget med 50 % og i tredje gangstilfælde eller derover med 100 % (Rigsadvokatens meddelelse nr. 26/2006 om sanktionspåstande mv. i narkotikasager). I forbindelse med denne ændring blev muligheden for at give advarsler af sociale årsager indført i lovens ordlyd. Samtidig fremgik det af bemærkningerne til loven og Rigsadvokatens meddelelse om sanktionspåstande, at advarsler af sociale hensyn – som en lempelse af praksis – nu også kunne gives i gentagelsestilfælde.

Et af formålene med dette forskningsprojekt har været at undersøge, hvorvidt og hvordan den ny politik med hensyn til advarsler er blevet implementeret. Det vil vi se nærmere på i det følgende. Vi har analyseret hvordan sager om besiddelse til eget forbrug, som involverer personer, med stofbehandlingshistorik, som samtidig modtog førtidspension eller kontanthjælp, er blevet afgjort. Vi bruger således misbrugsbehandling som vores variabel for stofafhængighed, velvidende at det ikke er alle, der er afhængige af illegale rusmidler, der er indskrevet i misbrugsbehandling. Der vil således være flere end dem, vi medtager i analysen her, som ud fra Rigsadvokatens kriterier kunne kvalificere sig til en advarsel. Der findes imidlertid ikke data om stofafhængige personer uden for behandling, som vi kan anvende i vores undersøgelse. I nedenstående tabel er opgjort hvor stor en

andel af sagerne, der blev afgjort med en advarsel fra 2002 til 2008, som involverede personer på kontanthjælp eller førtidspension og som havde stofbehandlingshistorik.¹⁰

År	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Antal sager afgjort med advarsel	1946	2257	1511	205	227	146	257
Andel af sager afgjort med advarsler, som involverede personer på kontanthjælp eller førtidspension, som havde stofbehandlingshistorik	8%	7%	9%	26%	29%	29%	44%
Andel af sager i alt som involverede personer på kontanthjælp eller førtidspension og som havde stofbehandlingshistorik	13%	13%	14%	14%	13%	11%	13%

Tabel 4: Besiddelsessager og advarsler som involverede personer på kontanthjælp eller førtidspension og som havde stofbehandlingshistorik

Andelen af sager, som vedrører personer med stofbehandlingshistorik og på overførselsindkomst udgør lidt over en tiendedel af sagerne om besiddelse til eget forbrug både før og efter ændringen af narkotikalovgivningen i 2004. Det ser derfor ud til, at politiet hverken fokuserer mere eller mindre på denne gruppe efter lovændringen. Men når vi ser på, hvor stor en andel af sagerne vedrørende denne gruppe, der blev afgjort med en advarsel før og efter lovgivningsændringen, fremgår det, at andelen af advarsler stiger betydeligt. Før 2004 involverede omkring en tiendedel af advarslerne denne gruppe, mens andelen steg til omkring en tredjedel de tre første år og til to femtedele det sidste år. Stigningen fra 29 % i 2007 til 44 % i 2008 kan skyldes ændringen af praksis i forhold til tildeling af advarsler, så de også kan meddeles i gentagelsestilfælde. Forøgelsen af andelen af sager afgjort med advarsler, som vedrørte personer med stofbehandlingshistorik, som samtidig modtog kontanthjælp eller førtidspension efter 2004 kunne tyde på, at lovgivningen bliver implementeret ved, at man giver advarsler af sociale hensyn i en del sager.

For at undersøge dette nærmere har vi også valgt at se på i hvilket omfang personer, man kunne give en advarsel af sociale hensyn, rent faktisk får en sådan. Det vil sige, hvor stor en andel af sagerne om besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug, som vedrørte personer med

¹⁰ Igen skal det bemærkes at hovedreglen for tildeling af advarsler fra 2004 til 2007 var, at det var noget, der kunne ske i førstegangstilfælde af besiddelse af illegale stoffer til eget brug, mens at det fra 2007 også gjaldt gentagelsestilfælde. Dette er naturligvis relevant i forhold til stofmisbrugere, som ofte er i kontakt med retsvæsenet.

behandlingshistorik, som samtidig modtog kontanthjælp eller førtidspension, der blev afgjort med advarsler. Fordelingen af afgørelserne for denne gruppe fremgår af nedenstående tabel.

År	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Antal sager	854	970	1167	1538	1617	1057	1295
Bøde	71%	73%	80%	88%	89%	88%	84%
Betinget	3%	2%	2%	2%	2%	3%	2%
Advarsel	19%	16%	12%	3%	4%	4%	9%
Frifundet/sag opgivet	7%	8%	6%	6%	5%	5%	5%

Tabel 5: Afgørelse af sager for besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug for personer med stofbehandlingshistorik, som modtager kontanthjælp eller førtidspension 2002-2008. (samlet andel over/under 100 % skyldes afrunding)

Analysen viser, at besiddelsessager, som vedrører personer med behandlingshistorik og på kontanthjælp eller førtidspension, kun i ganske få tilfælde endte med en advarsel, også selvom der skete en forøgelse i 2008 (som sikkert kan tilskrives den praksisændring, som blev indført i 2007). Sammenligner vi med, hvordan besiddelsessager generelt er blevet afgjort (jf. tabel 3), så ligger andelen af sager, der blev afgjort med advarsler en smule højere for sager, der vedrørte personer med behandlingshistorik, som modtog kontanthjælp eller førtidspension. Det var således sådan, at selv i 2008 efter indførelsen af den mere lempelige praksis, var det under 10 % af sagerne, der vedrørte denne gruppe, som blev afgjort med advarsler.

Disse forskellige resultater vedrørende personer med behandlingshistorik, der samtidig modtager kontanthjælp eller førtidspension, tyder på, at advarsler nok gives af sociale hensyn i en del tilfælde, men at muligheden for at tildele sådanne advarsler ikke anvendes i det omfang, som lovgivningen giver mulighed for.

Håndhæves loven mere restriktivt, end det er nødvendigt?

På baggrund af vores analyser af, hvordan sager om besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug blev afgjort i perioden fra 2002 til 2008 kan vi konkludere, at dansk narkotikapolitik er blevet meget mere restriktiv efter 2004, da det er et markant større antal borgere, der bliver straffet for denne forseelse. Vore analyser tyder også på, at der sker en restriktiv implementering af lovgivningen, hvor de muligheder, den åbner for at anvende advarsler, ikke udnyttes i fuldt omfang.

Det ser således ud som om ”nul-tolerance” bliver prioriteret over ”sociale hensyn” i håndhævelsen af lov om euforiserende stoffer, også selv om vi kan se en lille stigning i andelen af sager, der blev afgjort med advarsler i 2008. Vi har desværre ikke opdaterede tal, der kan vise udviklingen siden 2008. Vores antagelser om, at lovgivningen implementeres restriktivt bliver imidlertid underbygget af resultater fra den kvalitative del af forskningsprojektet, hvor et af spørgsmålene var, hvordan politiorganisationen og politifolkene opfatter mulighederne for at anvende advarsler.

I forbindelse med interviews med politibetjente (beredskabsbetjente og specialpatroljebetjente) spurgte vi således til brug af advarsler. Ingen af de betjente, vi talte med, kendte til muligheden for at give advarsler af sociale hensyn. Flere af betjentene kunne imidlertid fortælle om andre former for både uformelle og formelle advarsler. Således berettede nogle betjente om uformelle advarsler, som de kunne finde på at give til unge, som for første gang overtrådte lovgivningen, og som man vurderede ikke ville gøre det igen.

EH: Jeg har et specifikt spørgsmål om brug af advarsler under lov om euforiserende stoffer. Fordi indtil 2004, der var lovgivningen mere liberal. I 2004 der indførte man den der nul-tolerance politik med at man som udgangspunkt skal give en bøde. Men der ligger jo en mulighed for, at man kan give en advarsel, hvis den, der er fundet i besiddelse af stoffet, er afhængig af stoffet og har sociale problemer, som ikke er beskrevet i loven, men som rigsadvokaten har defineret som et spørgsmål om, at man er på førtidspension eller kontanthjælp. Er det noget, som I bruger eller noget, som I overhovedet har hørt om? At der så at sige er en social klausul, indskrevet i lovgivningen?

[Flere]: Nej.

PB1: Nej, jeg kendte ikke til, at der var en specifik regel om, hvornår man måtte [utydeligt].

PB2: Jeg tror de advarsler, der bliver brugt er en løftet pegefingert, hvor man siger, ”det her, det sker ikke igen.” Det er den advarsel de får.

PB1: Ja det behøver ikke lige være dem dér, det kan være hvem som helst.

EH: Det er fx dem du beskrev tidligere, hvis det er forsigtig-Per, der bliver taget så...

PB2: Ja. Er det indlysende, at det er én gang det sker og så aldrig mere, så er det sådan man gør. Vi går jo heller ikke ind, selvom det er med narko på skolerne, og ødelægger en fornuftig elevs fremtid de næste 3-5 år, bare fordi han har dummet sig én gang. Det kan man heller ikke være bekendt.

EH: Men når man på den måde løfter pegefingre, så er det ikke en formel advarsel, som jeg forstår det?

PB2: Nej.

[...]

PB2: For os er det en mulighed for at give vedkommende, selvfølgelig en chance, men også den her ”puha ham politimanden, nej hvor var han flink, nu har jeg fået en chance og så skal jeg nok sørge for, at det ikke sker igen.” At man også viser, ”nu får du en chance af mig, så skyldte du mig”. Ikke fordi, de skal betale tilbage med at stikke en anden, men ”du skylder mig chancen, og så skal du holde dig fra det.” (Betjente, kreds #B, 2011).

Specialpatroljebetjente fortalte også, at de i nogle tilfælde gav advarsler, hvis personer, der var i besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug, var villige til at give oplysninger, som kunne lede til en sag mod en distributør af illegale stoffer.

Når vi orienterede om muligheden for at give advarsler af sociale hensyn, var svaret fra betjentenes side ofte, at det ikke henlå under deres kompetenceområde at give tiltalefrafald, men at det henlå under behandlingen af sagen i systemet, eller at det kun var jurister, der havde den kompetence. På den baggrund kontaktede vi anklagemyndigheden og afdelinger ved politiet, som foretager den administrative behandling af bødesager. Vi interviewede jurister fra anklagemyndigheden i de fire politikredse, der indgår i undersøgelsen samt i to af kredsene også politifolk, der arbejder med sagsbehandling af bødesager. På den baggrund tegner der sig også et billede af, at man ikke har været opmærksom på muligheden for at give advarsler af sociale hensyn. I to af kredsene fortalte hhv. en anklager og en sagsbehandler ved politiet, at man ikke havde været opmærksom på denne mulighed, men at vores henvendelse med spørgsmål om brug af advarsler af sociale hensyn havde medvirket til at henlede deres opmærksomhed på dette spørgsmål. En sagsbehandler ved politiet fortalte således, at han var af den opfattelse, at besiddelsessager hidtil pr. automatik var blevet afgjort med bøder efter den ny narkotikalovgivning, men at det skyldtes, at man ikke var opmærksom på muligheden for at give advarsler (Sagsbehandler, kreds #B). De øvrige informanter gav udtryk for samme opfattelse, men ingen af dem arbejdede med at afgøre besiddelsessager til daglig, og de kunne derfor ikke underbygge denne opfattelse, udover at sige, at de ikke var bekendt med, at man havde forholdt sig til spørgsmålet i kredsene.¹¹

¹¹ Vi skal i den forbindelse gøre opmærksom på, at denne del af undersøgelsen fandt sted som telefoninterviews, efter at den øvrige dataindsamling havde fundet sted, og at det viste sig vanskeligt at finde frem til personer ved politi og anklagemyndighed, som kunne give mere fyldestgørende svar på disse spørgsmål. Resultaterne har imidlertid givet

Del II: Fokus og variation i narkotikainsatsen på gadeplan

Denne undersøgelse fokuserer kun på politiets narkotikainsats på gadeplan, det vil sige den indsats som retter sig mod stofbrugere og de stofsælgere, der varetager 'detaileddet' af stofmarkedet. Den del af politiets narkotikainsats, der retter sig mod bagmænd og distributører, som befinder sig på niveauerne over "detaileddet", og som involverer mere omfattende efterforskning, indgår ikke i undersøgelsen.

Narkotikainsatsen på gadeplan i kredsens strategiske målsætninger

I de fire politikredsens strategier for 2011 indgik illegale rusmidler i én sammenhæng, nemlig som del af den mere overordnede indsats rettet mod at minimere "den borgerrettede utryghedsskabende kriminalitet". Dette indsatsområde var et af flere, som alle politikredse skulle fokusere på. Af rigspolitiets nationale strategiplan for politiets operative indsats i 2011 fremgik det således, at den utryghedsskabende, borgerrettede kriminalitet skulle bekæmpes, og at det skulle ske på baggrund af lokalt definerede målsætninger, hvor den enkelte politikreds blev forpligtet til at nedbringe den kriminalitet, der lokalt generede borgerne mest. Politidirektørenes resultatkontrakter, som ligger til grund for politikredsens strategiplaner indeholdt enslydende beskrivelser af indsatsområdet. Udgangspunktet for fokusområdet var således, at borgernes tillid til politiet blev anset for fundamentet for effektiv opgaveløsning og mulighederne for at skabe tryghed. Tillid til politiet var på sin side "*... afhængig af, at politiet har fokus på at bekæmpe og forebygge den kriminalitet, der rammer borgerne i hverdagen, og som opleves som særligt utryghedsskabende.*" (Enslydende formulering i alle fire resultatkontrakter for 2011). Denne indsats skulle være analytisk funderet, tage udgangspunkt i "*det lokale trusselsbillede*" (*ibid.*) og være baseret på dialog med lokale interessenter. På den baggrund skulle alle politikredse planlægge og gennemføre mindst 3 målrettede lokale indsats, som skulle bekæmpe den borgerrettede og utryghedsskabende kriminalitet. Det var som en af disse 3 målrettede indsats, at de fire politikredse i undersøgelsen valgte nattelivet som fokusområde.

På den baggrund indgik det i resultatkontrakterne og strategiplanerne, at antallet af sigtelser for overtrædelse af lov om euforiserende stoffer skulle øges i forhold til gennemsnittet fra perioden 2008-2010. Som det hedder i en fodnote i flere af resultatkontrakterne, var der tale om "*... såkaldte*

anledning til, at Center for Rusmiddelforskning påtænker en landsdækkende undersøgelse af, hvordan politi og anklagemyndighed sagsbehandler sager om overtrædelse af lov om euforiserende stoffer.

”initiativsager”, der typisk kommer til politiets kendskab i forbindelse med målrettede indsatser på dette kriminalitetsområde. Et stigende antal anmeldelser er derfor udtryk for, at politiet har haft et øget aktivitetsniveau på området.” (Flere resultatkontrakter). I en af politikredsene skulle antallet af sigtelser for overtrædelse af lov om euforiserende stoffer øges med 5 %, i to af kredsene med 10%, hvor det i den ene kreds blev specificeret, at forøgelsen skulle ske mellem kl. 22 og kl. 06, og i den sidste kreds skulle antallet forøges med 40% i bestemte gader i to af kredsens byer, hvor der ifølge analyser var mange voldsanmeldelser. Udover lov om euforiserende stoffer skulle antallet af sigtelser for overtrædelse af ordensbekendtgørelsen også øges i alle fire kredse. I to af kredsene skulle sigtelser for overtrædelse af restaurationsloven øges, mens anmeldelser for vold skulle falde i to af kredsene.

Selvom overtrædelser af narkotikalovgivningen blev nævnt i resultatkontrakterne og strategiplanerne, var det således som én del af en mere generel indsats for at skabe et trygt natteliv, som igen var én del af en mere overordnet tryghedsskabende strategi i kredsene. På den baggrund kan illegale rusmidler på gadeplan ikke kaldes for et markant fokusområde for politiets virksomhed, som det beskrives i resultatkontrakter og strategiplaner. På den anden side kan det antages at have betydning for allokering af ressourcer, at et vist antal sager om overtrædelse af lov om euforiserende stoffer skulle skabes for at opfylde kontrakterne.

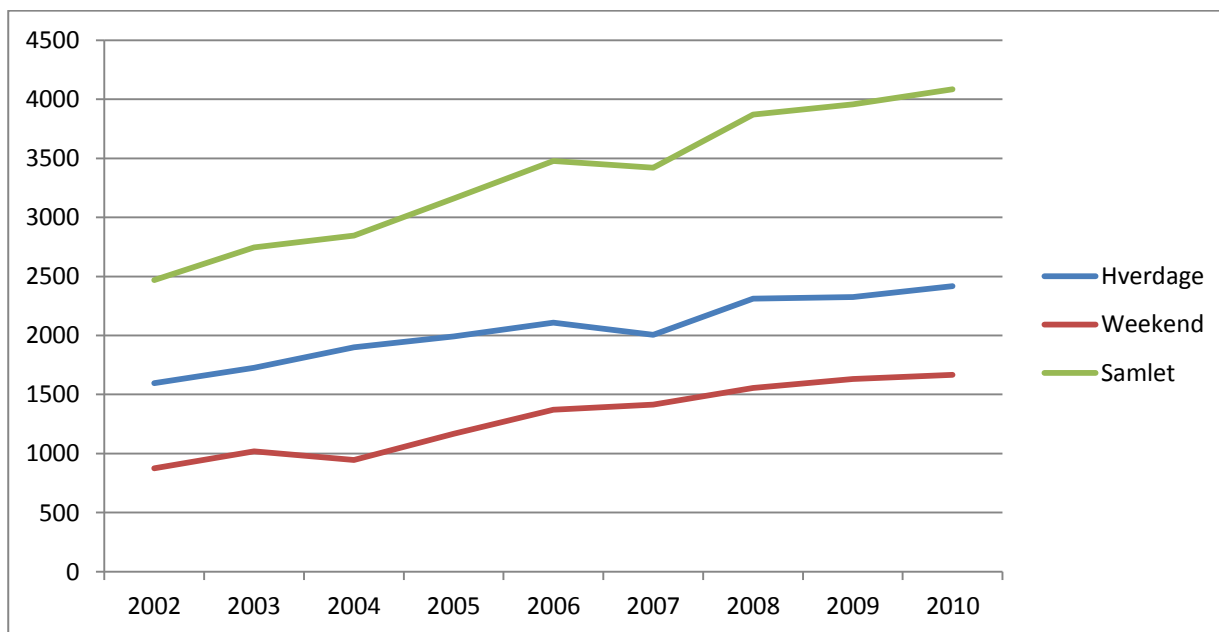
Operative overvejelser og målsætninger

Kredsens operationsplaner med hensyn til at skabe tryghed i nattelivet nævnte ligesom strategiplanerne overtrædelser af lov om euforiserende stoffer som en af flere årsager til utryghed. Operationsplanerne i alle fire kredse havde som en af de primære indsatser uniformeret og civil patruljering i områder og på tidspunkter, hvor analyser eller erfaring viste, at der ofte var uro. Hensigten var, gennem synlig patruljering og konsekvent indgriben i forhold til fx overtrædelser af ordensbekendtgørelsen, at virke forebyggende i forhold til uorden og uro. En anden vigtig politiaktion var værtshuskontrol og håndhævelse af restaurationslovgivningen. Endelig indgik det også som et vigtigt element i operationsplanerne at skabe, bevare eller udbygge samarbejde med eksterne aktører og interessenter. Dette kunne både indebære møder mellem politi og restauratører og samarbejde med dørmænd og andre i nattelivet. Igen kan vi altså konkludere, at der ikke var et specifikt fokus på illegale stoffer, og at forøgelsen af antallet af sager må antages at skulle ske i forbindelse med politiets øgede tilstedeværelse i nattelivet. Nedenfor kommer vi nærmere ind på, hvordan politifolk i praksis opererer i forhold til illegale stoffer i nattelivet.

Tre typer narkotikaindsatser på gadeplan

Politiets narkotikaindsats på gadeplan kan opdeles i tre typer: 1) Målttede indsatser i forhold til distribution af illegale stoffer, 2) indsatser som en del af indsatsen for at skabe tryghed i nattelivet og 3) narkotikasager som opstår i forbindelse med den almindelige patruljevirkksomhed eller i forbindelse med andre politiforretninger. Dette udgør overordnet set *variationen* af forskellige typer af politiindsatser i forhold til illegale stoffer i de fire politikredse og byer, som indgår i undersøgelsen. Men, som vi vil komme ind på nedenfor, organiseres og gennemføres disse indsatser i et vist omfang forskelligt.

Med hensyn til *fokus* er indsatser i forhold til distribution de mest målttede, nattelivsindsatsen den næstmest fokuserede mens den almindelige patruljevirkksomhed er den mindst fokuserede. De målttede indsatser i forhold til distribution finder sted på hverdage, mens nattelivsindsatsen finder sted i weekenderne (nogle gange startende om torsdagen), og sager genereret via patruljevirkksomhed finder sted alle ugens dage. På den baggrund kan vi kort opgøre, hvordan sagerne fordeler sig mellem hverdag og weekend, idet vi har defineret weekend fra fredag aften til midnat søndag.

Figur 1: Fordeling af sager om overtrædelse af lov om euforiserende stoffer 2002-2010 i fire politikredse, POLSAS-data.

Denne analyse viser, at de fleste narkotikasager skabes på hverdage og at fordelingen mellem sager skabt til hverdag og sager skabt i weekenderne ikke har ændret sig i de 8 år, som analysen omfatter. Dette kan indikere, at selvom den almindelige patruljevirkosomhed ikke har et særligt fokus på illegale stoffer, er den alligevel medvirkende til at skabe mange narkotikasager. Vi vender tilbage til dette nedenfor. Indsatser i forhold til distribution bidrager naturligvis også til at producere sager på hverdage. På den anden side skal der også tages højde for, at overtrædelse af lov om euforiserende stoffer kun indgår som et element i nattelivsindsatserne i weekenderne.

Specialpatruljernes indsatser over for distribution af illegale stoffer

Indsatsen i forhold til distribution af illegale stoffer på gadeplan var organiseret forskelligt i de fire politikredse. I tre af kredsene var der special- eller civilpatruljer. En opgave som havde illegale stoffer på gadeplan og nattelivsindsatser som deres primære arbejdsfelt. I disse kredse eksisterede der to specialpatruljer, som var hjemmehørende på to forskellige politistationer i de største byer i kredsen, hvorfra de havde ansvaret for at dække forskellige dele af kredsen. I en af kredsene arbejdede en specialpatrulje også med efterforskning i forhold til bagmænd, som andre steder blev varetaget af afdelingerne for organiseret kriminalitet. I den fjerde kreds havde man opgivet centraliseringen af specialpatruljerne pga. kredsens størrelse og i stedet valgt at have specialpoliti på lokalstationerne. Her tog specialpatruljebetjentene sig af nattelivsindsatsen, specielt værtshustilsyn mv., mens indsatsen i forhold til distribution blev varetaget af en kombineret indbruds- og narkoafdeling.

Indsatsen i forhold til distribution af illegale stoffer bestod overordnet set af to typer opgaver: 1) ransagninger af adresser, hvorfra der var mistanke om distribution af illegale stoffer og 2) målrettet patruljering på steder, hvor der erfaringsmæssigt foregår distribution af illegale stoffer. På baggrund af vore interviews og analyse af anmeldelsesrapporter er det vores indtryk, at det var i de kredse, som havde specialpatruljer med illegale stoffer som deres primære arbejdsområde, at der blev anvendt flest ressourcer på disse målrettede narkotikaindsatser.¹²

I vores interviews med specialpatruljerne forsøgte vi at få betjentene til at deltage i en systematisk beskrivelse af deres arbejde, som involverede at opdele sager i forskellige kategorier. Det var

¹² Det må imidlertid bero på en mere dybdegående analyse, end det er tilfældet på baggrund af det foreliggende datamateriale at komme med endelige konklusioner i denne henseende.

imidlertid svært, fordi betjentene lagde vægt på, at grundlaget for at skride til handling ofte involverer mange forskellige faktorer og informationer, og at der ofte er en stor grad af tilfældighed i arbejdet. Som en betjent sagde, det er ”... *hele tiden små informationer, og det hele hænger jo meget ofte sammen.*” (Kreds #A, specialpatruljebetjent, 2011). En anden betjente forklarede, hvor meget tilfældigheder betød i det daglige arbejde.

SP1: Men det er jo tilfældigheder. Om vi antræffer nogen i lejligheden eller der er gæster som lige pludselig har noget [stof, EH] [...] Vi er nogle gange ude og ransage, hvor der ikke er noget, men så kommer der lige pludselig nogen, der har noget i bilen eller ... og hvor det lige pludselig griber om sig i en retning, som vi ikke kunne forvente.

SP2: Der er 1000 variable og der er sjældent nogen sager, der er ens. (Kreds A specialpatruljebetjente, 2011).

Grundlaget for specialpatruljernes arbejde i forhold til distribution af illegale stoffer var informationer om de lokale stofmarkeder. Disse informationer kom forskellige steder fra, herunder fra kollegaer, personer som færdedes i stofmiljøerne, borgere som blev berørt af stofbrug og stofhandel, fx naboer til lejligheder, der blev solgt stoffer fra osv. Ud fra eksisterende viden – konkrete informationer eller mere generel viden om det lokale stofmarked – foretog betjentene vurderinger af de informationer, de modtog, for at afgøre, hvorvidt og hvordan der skulle skrives til handling, typisk en ransagning. Ransagninger kunne både være baseret på dommerkendelser og ske på ’øjemedet’. Ransagninger på ’øjemedet’, dvs. uden dommerkendelse, skete hvis det blev vurderet, at der ikke var tid til at få en dommerkendelse. Det billede, man får af arbejdet med at foretage ransagninger ud fra vores interviews og anmeldelsesrapporter, er, at der ofte er tale om ransagninger på ”øjemedet”, hvor man vælger at handle på friske informationer. Det fremgår fx af nedenstående interviewuddrag:

SP: Det er jo det, vi hovedsageligt gør, det der med at vi, vi – man har jo sådan et sted en masse meddelere på forskellige niveauer og de, de kommer med en masse ting, og, og når man så hører et eller andet, så kører man ud og banker på så hurtigt som muligt. (Kreds D, specialpatruljebetjent, 2012)

Af anmeldelsesrapporterne kan man se, at der ofte sker en triangulering af forskellige informationer, før man skrider til handling. Således kan et tip fx være anledning til at søge i

kriminalregisteret på de personer, der er tilmeldt en adresse, hvorefter der bliver foretaget ransagning, hvis det viser sig, at personerne er kendte i kriminalregisteret, specielt hvis de er kendte for overtrædelser af lov om euforiserende stoffer. Det var fx tilfældet i den anmeldelsesrapport, der er et uddrag af herunder, hvor et anonymt tip om mistænkelig adfærd gav anledning til at søge i kriminalregisteret på beboerne, som viste sig at være kendte for at have overtrådt narkotikalovgivningen. Det ledte til en ransagning på øjemedet.

Anonymt tip

Oplyste, at der blev solgt narkotika fra adressen k-gade. Personen havde gennem de sidste par dage bemærket, at der i aftentimerne henvendte sig mellem 10-15 personer på adressen og de kom ud fra lejligheden ca. 2-3 min. efter de var ankommet. Denne adfærd er kendt modus ved narkohandler.

Søgte og fandt HH tilmeldt adressen. H er særdeles godt kendt i KR for lov om euf, hvor han senest [dato] i retten i [den aktuelle by] blev idømt 3 måneder for bl.a. lov om euf.

Øjemed forspildes hvis politiet skulle afvente rettens kendelse til ransagning på stedet, hvorfor en patrulje på 3 mand kører til stedet.

[Ransagningen fører til fund af et stort antal joints, en større mængde cannabis delt op i salgspakker samt et stor antal pølsemandsposer. På den baggrund bliver HH anholdt og sigtet for salg af narkotika. EH] (Anmeldelsesrapport, politikreds C, 2010)

En anden triangulering af data kan være at sammenholde tip om salg fra en lejlighed med observationer af den 'trafik', der er til og fra lejligheden og evt. stoppe, sigte og visitere personer, der kommer ud derfra, for at se, om de er besiddelse af illegale stoffer. En specialpatruljebetjent forklarede således, at det, at en person kommer ud fra et sted, hvor man har mistanke om salg af illegale stoffer, er tilstrækkeligt mistankegrundlag for en sigtelse og dermed en visitation.

Altså nogle gange så får vi jo et tip om, at nu er der meget trafik her. Fordi det tager kun 2 minutter at handle stoffer, typisk, ud og ind af en opgang. Og så på et tidspunkt bliver underboen træt af det og ofte vil anmelde det anonymt. Og så bliver vi jo nødt til at kigge på det. Lave nogle observationer selv, måske lave nogle stop, når folk kommer ud efter to minutter i en opgang. Så må vi stoppe og visitere dem. Og hvis de så har stoffer på sig, så på et tidspunkt må vi sige, så bliver der nok solgt stoffer deroppefra. (Specialbetjent, politikreds C, 2011).

I det følgende uddrag fra en anmeldelsesrapport fremgår det, hvordan en anonym anmeldelse ledte til, at der blev foretaget observationer, som ledte til visitationer, som igen ledte til en ransagning.

Under civil patrulje observerede patruljen på H-gade nr. X da vi havde fået et tip fra en anonym borger om, at der foregik salg af narkotika fra adressen, og at der daglig var et massivt rend af mennesker til og fra adressen på alle tider af døgnet.

Vi splittede patruljen op, hvor vi hver gik ca. 10-15 meter i hver retning fra [...] adressen.

Under observation kunne vi konstatere, at der kom 4 personer ud fra adressen. De 4 delte sig og gik 2 og 2 i hver sin retning. Patruljen besluttede at følge efter de to, der gik mod nord, hvor vi stoppede dem ud fra nr. XX. [De to personer bliver fundet i besiddelse af ca. 1 gram hash, hvorefter der blev foretaget en ransagning af adressen] (Anmeldelsesrapport, politikreds C, 2010)

Som sagt indgår anmeldelser (ofte anonyme) og tips som en vigtig del af arbejdet med at gennemføre ransagninger. Alle de specialpatruljer, vi talte med fortalte, at de fik flere tip end de kunne nå at reagere på. Derfor måtte der nødvendigvis ske en prioritering. I den forbindelse pegede specialpatruljebetjentene på forskellige faktorer, som havde betydning for, om man valgte at handle. Nogle betjente forklarede, at der kunne være forhold, som gjorde det nødvendigt at rykke ud, fx hvis der var farlige stoffer i omløb eller, hvis almindelige borgere blev generede af stofhandel. Men ellers blev troværdige oplysninger om store stofmængder her og nu beskrevet som noget, man prioriterede over mindre troværdige oplysninger om mindre mængder stof. Således beskrev flere af betjentene også, at de prioriterede distributører af illegale stoffer over brugere af illegale stoffer. Men samtidig blev det også beskrevet som en metode til at nå distributører på, at man tog en bruger på gadeplan, som måske kunne give oplysninger. I uddraget nedenfor har vi spurgt nogle specialpatruljebetjente, hvordan de prioriterer mellem tip.

SP1: Stofmængder her og nu, som vi ved, der bliver handlet på. Det er meget, har vi hørt om det før, jamen så er det bare af sted.

SP2: Man prioriterer også i forhold til, hvis man tager en på gadeplan, der har det her ene gram; man vil jo gerne have ham, der stor bagved og distribuerer det hele ud. [...] (Specialpatrulje betjente politikreds C, 2011)

Det indtryk, vi har fået af specialpatruljernes arbejde i forhold til distribution er således, at det i høj grad er centeret om at agere hurtigt i forhold til informationer, der kommer ind, og at der kommer så mange informationer ind om stofhandel, at man ikke kan nå at handle på dem alle. Samtidig beskrev betjentene, at hvis de modtog troværdige informationer, som de ikke kunne nå at handle på, skrev de dem op til at få en dommerkendelse, så de kunne handle på dem, når og hvis de fik tid.

Hvis vi skal sammenfatte, hvordan besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug bliver konstrueret som genstand for intervention i specialpatruljernes indsats mod til distribution af illegale stoffer, så sker det primært på to måder. For det første i forbindelse med indsatser, hvor man observerer på lejligheder eller steder i det offentlige rum, hvor man mistænker, at der foregår stofsalg, og hvor man derfor standser og visiterer personer, man mistænker for at være købere. Disse sager kan medvirke til at skabe mistankegrundlaget for, at man kan ransage. For det andet i forbindelse med ransagninger, hvor politiet antræffer personer, som ikke bor på adressen, men bliver fundet i besiddelse af illegale stoffer, eller hvis det viser sig, at der ikke er nok stof eller andre forhold, som gør det muligt at rejse en salgssag.

Nattelivsindsatser

Som nævnt indgik håndhævelse af narkotikalovgivningen som et element i de nattelivsindsatser, som alle fire kredse havde valgt som et af indsatsområder med henblik på at bekæmpe den borgerrettede utryghedsskabende kriminalitet. I dette arbejde deltog både specialpatruljer og beredskabspatruljer. Trods visse forskelle med hensyn til, hvordan indsatserne blev beskrevet i strategiplanerne – fx med hensyn til hvor meget fokus, der skulle være på vold – så var det fælles for nattelivsindsatserne i de fire politikredse, at de rettede sig mod at regulere det offentlige rum i bestemte områder af byerne (såkaldte minefelter) via ordensvedtægten og på restaurationer, værtshuse og diskoteker vha. restaurationsloven. Det fremgår af vore interviews og af anmeldelsesrapporterne, at illegale stoffer kun ved bestemte lejligheder, fx aktioner i forbindelse med teknofester, var genstand for et særligt fokus i forbindelse med nattelivsindsatserne. I stedet kan vi se, at illegale stoffer blev gjort til genstand for opmærksomhed i forbindelse med den almindelige patruljevirkosomhed og tilstedeværelse i nattelivet. Det vil sige, at der var gennem de anledninger til at observere og komme i kontakt med mennesker i nattelivet, at mange af besiddelsessagerne opstod. Vi vender tilbage til dette nedenfor, når vi i et særskilt afsnit behandler spørgsmålet om, hvordan narkotikasager bliver til.

SP1: Der er de opgaver man bliver ringet ud til eller kaldt ud til, som er med i beredskabsforpligtigelsen, som man ikke kan sige nej til. Ellers så kører vi rundt ned i byen, jo. Og tryghedsskabende det er jo, at de kender vores bil og de kender vores ansigter.

EH: Men er I i civil?¹³

SP1: Ja, vi kører også i civilpatroljebil. Så kører vi rundt og besøger de forskellige beværtninger, når der er tid til det og siger hej til dørmændene og rundt inde på de forskellige steder.

SP2: Mærker stemningen. Mærker hvor mange af vores banditter er der, hvem er der, hvor er der fest henne, ved dørmændene, at der kommer en bus ude fra, hvor der kommer 300 gæster, så er det rart at vide, hvor de kommer fra, hvad det er for noget. Altså hele tiden bare føle sig ajour med nattelivet. (Kreds C, Specialpatroljebetjente, 2011)

Der er et punkt, hvor narkotikainsatsen var forskellig i de fire byer i undersøgelsen, og det drejer sig om samarbejdet med restauratører og dørmænd. I tre af byerne var der et veludbygget samarbejde med restauratører og i to af disse også et ganske veludbygget samarbejde med dørmændene i byen. I den fjerde by var dette samarbejde mindre veludbygget. Årsagerne til disse forskelle skal ses som udtryk for, at der i nogle byer er blevet udviklet et samarbejde gennem mange år. Disse forskelle gav sig udslag på to måder i relation til illegale stoffer: samarbejdet med dørmænd og brug af formelle og uformelle paraplyforbud.

I to af byerne var der et tæt samarbejde med dørmændene på byens beværtninger og diskoteker, som indebar, at dørmændene foretog anmeldelser og i nogle tilfælde tilbageholdt personer, som var i besiddelse af illegale stoffer, indtil en patrulje kunne nå frem.

Under civil tjeneste befandt pa KN og undertegnede sig på [politigården] da dørmænd JA rettede telefonisk henvendelse til KN, idet han i forbindelse med sit arbejde som dørmænd havde tilbageholdt en mand, som var i besiddelse af to små poser med hvidt pulverlignende indhold ved [diskotek]. Kørte til stedet. (Politikreds C, anmeldelsesrapport 2010)

Anmelderen LP på [diskotek] rettede personlig henvendelse til pb LK og undertegnede, mens vi opholdt os [på gaden udenfor diskoteket]. Han oplyste, at han netop havde visiteret en gæst på diskoteket, hvor han i den ene strømpe havde fundet en lille luk-let pose indeholdende hvidt

¹³ Der var forskel på, om specialpatroljebetjente var i uniform eller civil i de forskellige kredse og byer.

pulver, formentlig narkotika. LP blev opmærksom på gæsten via andre gæster på stedet, som havde mistanke til, at han var opvirket af narkotika. (Politikreds C, anmeldelsesrapport 2010)

På baggrund af interviews og anmeldelsesrapporter får man et billede af, at politiets muligheder for at gennemføre en effektiv narkotikainsats på diskoteker og restaurationer i høj grad hænger sammen med karakteren af deres samarbejde med dørmænd. Det skyldes, at narkotikasager ofte er initiativsager, dvs. sager, som politiet selv tager initiativ til, uden at der foreligger en anmeldelse. Men hvis der etableres et samarbejde med dørmænd, er der rent faktisk mulighed for, at der kommer anmeldelser for besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug.

Den anden forskel mellem de fire byer lå i brugen af formelle og uformelle paraplyforbud, dvs. i hvilket omfang en lovovertrædelse (fx besiddelse af illegale stoffer) kunne udløse et forbud mod ophold i flere af byens restaurationer. Ingen af byerne havde formelt definerede områder, hvor restaurationsloven kunne benyttes til at give paraplyforbud. I en af kredsene havde man dog et sådant forbud i en anden by.

PL: Det er en meget effektiv sanktion. Det kræver selvfølgelig, at man har diskotekerne osv. med på det. For hvis de lukker dem ind alligevel, så kan det jo være lige meget. Så de skal selvfølgelig være med på ideen. Og der pressede de nok mere på i [en by], værtshusholderne, for at få det der paraplyforbud end de har gjort i [den by der var genstand for casestudiet]. [...] Fordi vores jurist på området var af den opfattelse, at der var for langt mellem stederne [i byen]. Fordi hvis man læser betænkningen, så står der, at det skal virke som et sammenhængende værtshusområde, hvor gæsterne typisk gør mellem de forskellige steder.

EH: Sådan et minefelt?

PL: Sådan minefeltskarakter. Men der fik vi så en ny jurist og fik ham overbevist om, at [midtbyen], der ligger 5 værtshuse indenfor 200 meter eller der omkring, - 2 og 3 værtshuse og diskoteker – og de ville meget gerne være med. Nogle af dem i randområderne ville også, men der var simpelthen for langt. (Politileder, politikreds A, 2011).

Det fremgår af dette interviewuddrag, at hvis et paraplyforbud skal fungere, er det nødvendigt at have et godt samarbejde med restauratørerne. I en af byerne havde man sådan et samarbejde, men ikke noget formelt paraplyforbud. I stedet informerede politiet (med hjemmel i en ændring af restaurationsloven) andre restaurationer, når en person havde fået forbud mod at opholde sig i en

bestemt restauration pga. en lovovertrædelse. På den baggrund kunne de øvrige restauratører selv nægte at modtage gæsten. I en tredje by havde man besluttet, at det var for hård en sanktion at give et paraplyforbud for en lovovertrædelse på en restauration.

Med hensyn til narkotikainsatsen i nattelivet kan vi sige, at der her var variation med hensyn til de metoder, der blev taget i anvendelse, eller måske rettet med hensyn til omfanget med hvilket man anvendte forskellige metoder. I nogle byer var der et udbygget samarbejde mellem politi og dørmænd, som gav flere muligheder for at konstruere besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug som genstand for intervention *indenfor på diskoteker og restaurationer*. Samtidig betød samarbejdet med restauratører om etablering af formelle eller uformelle paraplyforbud, at der var forskel på, hvilke sanktioner en overtrædelse af lov om euforiserende stoffer for besiddelse til eget forbrug kunne medføre.

Patruljevirkksomhed

Den tredje form for politivirkksomhed, som indgik i produktionen af sager om besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug, var den almindelige patruljevirkksomhed. Da vi ikke har været i stand til at indsamle systematiske data fra anmeldelsesrapporter, har vi ikke haft mulighed for at lave kvantitative undersøgelser af, hvor stor en del af sagerne, der blev skabt på baggrund af den almindelige patruljevirkksomhed. Men med udgangspunkt i vores analyser af anmeldelsesrapporterne og vores analyse af, hvornår sagerne opstod, er det vores indtryk, at mange af sagerne opstod i forbindelse med patruljevirkksomhed eller som 'tilfældighedsfund' i forbindelse med andre politiforretninger, fx trafikforseelser, indbrud, gadeuorden osv. Når vi inddrager natteliivsindsatsen ser det således ud, som om at langt de fleste sager vedrørende besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug blev skabt i forbindelse med patruljevirkksomhed eller andre politiforretninger, som ikke er specifikt fokuserede på illegale stoffer. Dog med det forbehold, at illegale stoffer spiller en vigtig rolle som opmærksomhedspunkt i arbejdet i nattelivet. På den baggrund vil vi i det følgende se nærmere på, hvordan betjentene beskriver, hvordan de konstruerer besiddelse af illegale stoffer som genstand for intervention i forbindelse med deres patruljevirkksomhed, og på hvordan det bliver beskrevet i anmeldelsesrapporterne.

Mistanke og skøn

Mange narkotikasager er initiativsager. Det vil sige, at der ikke foreligger en anmeldelse, men at sagen skyldes, at politiet selv tager initiativ til at kontakte og sigte en person for overtrædelse af lov om euforiserende stoffer.

Men 90% af de sager vi skriver, de er jo initiativsager. På et eller andet plan, ikke, altså vi skal selv opsøge dem, som fortæller os. Der er selvfølgelig også nogen der skriver ind til os eller bare generelt til politiet og sider der og der og der er der formentlig et problem. Men det kræver jo, at vi laver et eller andet aktivt for at sagen, den er der. Gør vi ikke en aktiv del, jamen så er det ikke nogen sag. (Specialpatruljebetjent, politikreds D, 2012).

Politiet kan ikke vilkårligt sigte borgere for at overtræde lovgivningen. Det kræver en *begrundet mistanke*. Fordi mange af sagerne vedrørende overtrædelse af lov om euforiserende stoffer opstår som initiativsager, er det naturligvis relevant at foretage en nærmere undersøgelse af politifolkenes skøn og den måde de konstruerer deres mistankegrundlag på. Det er ikke mindst relevant, når man sammenholder med resultaterne af delundersøgelse 1, nemlig at det ikke er et tilfældigt udsnit af den danske befolkning, der kriminaliseres for besiddelse af illegale stoffer. At det er særlige typer personer, der påkalder sig politiets opmærksomhed og bliver sigtet for overtrædelse af lov om euforiserende stoffer, blev bekræftet af de politifolk, der indgik i undersøgelsen. I nedenstående interviewuddrag fortæller en betjent således, at selvom det er hans fornemmelse, at en hel del af dem, der kommer på diskoteker er påvirkede af illegale stoffer, så er det bestemte typer personer, der påkalder sig hans opmærksomhed. Når hans opmærksomhed først er rettet mod en person, får han lejlighed til at besigtige vedkommende nærmere, og dermed opdage tegn på om vedkommende er påvirket af stoffer. Hvis han besigtigede andre på samme måde, ville han sikkert også kunne se, at de var påvirkede.

SP: Når man går gennem diskoteket – der kan måske være 3-400 mand i sådan et diskotek – så kan man sige, at så spotter man jo hurtigt dem, der er iøjnefaldende. Og det er jo dem, der laver dumme ting. Og man kan sige, at hvis man nu fik lejlighed til at stå to besigtige en anden en, og måske gøre det lige så grundigt, så ville man måske også kunne se, at han også er påvirket.”
(Specialpatruljebetjent, politikreds C, 2011)

Med henblik på at undersøge mistankegrundlaget har vi analyseret, hvordan det blev beskrevet i anmeldelsesrapporterne, som alle blev kodet med henblik på en identifikation af forskellige faktorer, der kan danne grundlag for en mistanke. Mistankegrundlaget indgik efterfølgende som et vigtigt tema i interviewene med politibetjentene, hvor de bl.a. blev bedt om at tage stilling til, hvordan mistankegrundlaget blev beskrevet i anmeldelsesrapporterne. Når vi taler om mistankegrundlaget, skelner vi mellem *grundlaget for at standse en person eller et køretøj* og *grundlaget for at sigte en person efter lov om euforiserende stoffer*.

Grundlag for at standse et køretøj

Det fremgår ikke altid af anmeldelsesrapporterne, hvorfor politiet har valgt at standse et køretøj. Derimod er der næsten altid en begrundelse for, hvorfor betjentene besluttede at kontakte en person. I sager, som vedrører køretøjer, beskrives det eksempelvis nogle gange blot, at man fik øje på en bil og besluttede at standse den. Andre gange fremgår det, at beslutningen var begrundet i, at bilen holdt et bestemt sted, at personer i eller omkring bilen opførte sig på bestemte måder eller gjorde bestemte ting, at bilen kørte på en bestemt måde, eller at en søgning på bilens nummerplade og ejeren gav oplysninger, som gav anledning til at standse bilen. Det sidste drejede sig i mange tilfælde om, at ejeren tidligere var straffet for overtrædelse af narkotikalovgivningen. Men også andre kriminalitetsformer kan gøre sig gældende.¹⁴ Desuden sagde betjentene, at lokalkendskabet betyder, at de kommer til at kende et vist antal biler, som er interessante, fordi de føres af mistænkelige personer. Betjentene gjorde også opmærksom på, at de standser lige så mange biler, hvor der ikke bliver nogen sag, som de standser biler, hvor der bliver en sag.

SP: Vi stopper mange biler. Og der er lige så mange vi stopper, hvor der ikke er noget, som hvor der er noget. Og det er en blanding af alle mulige forskellige ting, som afgør om vi vil stoppe dem eller ikke stoppe dem. Vi kan jo slå nummerpladen op og se hvem bilen tilhører. [S-købing] er ikke større end at dem, der færdes på patrulje osv., de lærer hurtigt 10-20 biler at kende. At de bliver, der er der typisk nogen, der kører uden kørekort, der kører spirituskørsel, der gør et eller andet. Tidspunkt, sted, det hele spiller jo ind, det er ikke én specifik ting. Det

¹⁴ Her skal vi tage forbehold for, at vores analyse er baseret på sager, hvor der var begrundet mistanke. Sager hvor det ikke var tilfældet, indgår ikke i materialet. Vi kan derfor ikke på baggrund af materialet sige noget generelt om politiets praksis med hensyn til at standse biler eller kontakte personer, blot beskrive de mønstre, der kan identificeres i tilfælde hvor en lovovertrædelse kunne konstateres.

kan selvfølgelig godt være, at bilen slingrer, men det er en stor blanding i situationen, der afgør om man vil stoppe den eller ej. (Betjent, politikreds B, 2011)

I mange tilfælde fremgår det næsten enslydende af anmeldelsesrapporterne, at der var tale om en rutinemæssig færdselskontrol:

Under uniformeret patrulje bemærkede patruljen en Ford Sierra. Køretøjet blev rutinemæssigt bragt til standsning. Føreren blev besigtiget og skønnet ædru, rolig og egnet til at føre et køretøj (Anmeldelsesrapport, politikreds A, 2010)

I andre tilfælde genkendte betjentene bilen og måske også dens fører:

Under kørende patrulje ad t-vej blev vi opmærksom på personbil xx xxxx, der som sædvanligt blev ført af PS, som undertegnede tidligere har fundet i besiddelse af såvel våben som euf. stoffer. Køretøjet blev derfor bragt til standsning (Anmeldelsesrapport, politikreds B, 2010)

I atter andre tilfælde var der ting ved situationen, som påkaldte sig opmærksomhed, fx at bilen var standset et usædvanligt sted, at personer i eller omkring bilen gjorde bestemte ting.

Under kørende patrulje blev vi opmærksom på en ældre model kadet, som holdt i vejkanten [specifik adresse]. Motoren var standset og bilens retningsviser var aktiveret og blinkede til højre. Uden for bilen stod en mandsperson, ikke føreren og urinerede. Vi besluttede at rette henvendelse til personerne. (Anmeldelsesrapport, politikreds C, 2010)

Under uniformeret patrulje bemærkede vi en personbil holdende på parkeringsplads. I køretøjet to unge mænd på førersæde og passagersæde. Motor slukket og let nedrullede sideruder. Da patruljen nærmede sig sås de to mænd blive meget febrilske idet de med hurtige bevægelser rullede sideruderne ned. Rttede henvendelse til de to unge mænd. (Anmeldelsesrapport, politikreds B, 2010)

Under patrulje ved [adresse] bemærkede vi køretøjet [registreringsnummer], som standsede op ved Q8 og satte to yngre personer af. Disse to personer var meget højrøstede og deres opførsel tydede på, at de var fulde eller påvirkede af euforiserende stoffer. (Anmeldelsesrapport, politikredsC, 2010)

Grundlag for at kontakte en person

To ting træder frem, når man ser på beskrivelserne af, hvad der kan påkalde sig særlig opmærksomhed fra betjentenes side: udseende og adfærd. Beskrivelser, som forbinder bestemte slags udseende og fremtoning med bestemte typer personer, som er interessante for politiet, fremgår primært af interviewene. De eneste tilfælde, hvor udseende og fremtoning bliver nævnt i anmeldelsesrapporterne, er, hvis personerne har været ude for en skade eller lignende (fx blod i ansigt eller på tøj) eller de fremstår som påvirkede. I interviewene bliver der derimod lagt vægt på netop fremtoning.

Det er jo bare sådan fremtræden i det hele taget. Sådan en samlet vurdering af, hvordan de tager sig ud. Og det tager jo ikke ret lang tid at få en ide om, hvad det er for noget.)

(Specialpatruljebetjent, politikreds A, 2011)

Lige som du, hvis du ser en kollega fra en kollega fra en anden politikreds, hvor du er ude og køre en tur og der står en eller anden med North Face jakke og kortklippet hår, så tænker man ”det er sgu en kollega, det der”. Eller man er til fester og snakker med folk og man har en eller anden fornemmelse af, hvad folk laver ud fra den måde de klæder sig på og deres hår og deres udsmykning, deres kropsudsmykning. Så får man også en eller anden fornemmelse af, at den her person arbejder sgu nok ikke ved postvæsenet. Den person kunne måske godt tilhøre en persongruppe, der foretager sig kriminelle handlinger. Jeg tror, at det er meget den der fornemmelse. (Specialpatruljebetjent, politikreds A, 2011)

... som du nok ved, mange af dem, der sidder i fængsel, det er nogen, der har ADHD eller andre diagnoser, ikke? Nogen som måske har haft det lidt svært og er faldet udenfor i deres kropssprog, attitude, påklædning osv. Ja mange af dem, der kan finde ud af at ligne os andre, falde ind i mængden og ligne nogen, der passer deres arbejde. De har jo en god chance for at gå fri i et tilfældighedsstop. Der er det tip, man er nødt til at handle ud fra. (Specialpatruljebetjent, politikreds A, 2011).

Den anden ting, som betjentene fortalte, de lagde mærke til, var bestemte former for adfærd og attituder og den måde visse personer reagerer på, når de ser politiet. Det er en erfaring, som alle de grupper af betjente, vi har interviewet, nævnte som noget, der kunne rette deres fokus mod bestemte personer.

SP1: Hvis man kører i uniformeret politivogn, så den måde nogen kigger på dig på. Den der, man kunne næsten kalde det disrespect for autoriteter, som nogle gange følger med, når man har haft med politiet at gøre. Man sådan ser foragten i øjnene. Ikke for, at det skal være afgørende for, at man standser ham. For det er jo ikke chikane af nogen art. Det er ikke sådan, det skal forstås. Men nogle gange kan man godt fornemme på folk, hvilken side af loven de er på.

SP2: Det synes jeg også meget man kan, faktisk især, når man kører civil, fordi vores civile biler ikke altid er lige civile. Det er jo Mondeo tit og den er hvid eller grå eller et eller andet. Og almindelige mennesker, hr. og fru. Danmark, de aner ikke hvem vi er, de tænker ikke to sekunder over, at det er politiet. Men det gør røvhullerne, vi bliver spottet lige med det samme, de vender sig om. Og det er jo et tegn på, at man enten kender til miljøet eller man har dårlig samvittighed over et eller andet. (Specialpatroljebetjente, politikreds A, 2011)

SP: Mange af dem vi nævner, gør jo opmærksom på sig selv. Når de ser os, så er det ikke bare sådan, at de siger, 'nå der kommer politiet'. Så gør de også opmærksom på sig selv med deres adfærd. Skal lige stå der og snakke med deres kammerater, og 'uh nu kommer de', og så er der mere fokus på dem. Fordi de sådan set skaber mere fokus på sig selv. Så det er måske derfor, at de bliver prikket lidt mere ud end andre gør. (Specialpatroljebetjent, politikreds C, 2011)

Attitude kan også spille en specifik rolle i forhold til den tryghedsskabende indsats i nattelivet, idet der ifølge betjentene er personer, som gennem deres attituder skaber utryghed blandt andre.

SP: Det er også deres attitude jo. De går jo gerne i grupper, dem der er utryghedsskabende at se på for alle andre. Så holde man selvfølgelig mere øje med dem. De grupperer sig jo, fra to og så op efter. (Specialpatroljebetjent, politikreds C, 2011)

Dette fremgår som sagt sjældent af anmeldelsesrapporterne, men kan dog findes i enkelte tilfælde:

D.d. under kørende uniformeret patrulje i [patruljevogn] sammen med Pa. EG bemærkede vi to personer komme gående ad [gade]. Da de fik øje på patruljebilen gik de og skulede efter os. Grundet dette valgte vi at tage kontakt til personerne. (Anmeldelsesrapport, politikreds C, 2011)

Når man taler om årsager til at tage kontakt til en person, bør der skelnes mellem hverdagsindsatsen og nattelivsindsatsen i weekenderne, idet tegn på at være påvirket af alkohol eller illegale stoffer i højere grad giver anledning til kontakt i weekender end på hverdage. Desuden er kontakter i højere

grad foranlediget af ordenshensyn i weekenderne end på hverdage, hvilket skal ses i lyset af den særlige prioritering af tryghedsskabende indsatser, der er i weekenderne.

Hvis vi ser bort fra sager, hvor politiet modtager en anmeldelse om salg af narkotika eller anden narkotikakriminalitet, som er af en sådan karakter, at politiet vælger at rykke ud, så tyder gennemgangen af anmeldelsesrapporter på, at ganske mange sager specielt på hverdage opstår i anden anledning.¹⁵ Der kan være tale om spirituskørsel, vold, indbrud, husspektakler mv., som giver anledning til, at politiet kommer i kontakt med personer eller kommer ind i ejendomme og i den forbindelse finder illegale stoffer. Nedenfor præsenteres nogle eksempler fra anmeldelsesrapporterne:

Tyveri

I forbindelse med tyveri [...] fra [dagligvarebutik] kører en patrulje til sigtedes adresse [...] Under ransagningen af bopælen findes 8 gram hash og personen sigtes for overtrædelse af lov om euforiserende stoffer. (Anmeldelsesrapport, politikreds C, 2010)

Ordensbekendtgørelsen

Under kørende patrulje [...] blev der ca. 100 meter foran patruljebilen smidt et kanonslag [...] Der var kun en mand og kvinde på stedet. Vi rettede henvendelse til personerne og manden oplyste, at det var hans sidste nytårsknald. Han var identisk med FK. Han blev sigtet for overtrædelse af ordensbekendtgørelsen og visiteret på stedet. Under visitationen tog sigtede en pølsemandspose og plastfilmen til en cigaretpakke op af lommen og smed den fra sig, hvilket blev observeret af os begge. Poserne blev straks samlet op. Pølsemandsposen indeholdt amfetamin og en hård klump euf stof, som sigtede indledningsvis oplyste var MDMA. (Anmeldelsesrapport, politikreds D, 2011)

Vold

I forbindelse med voldssag foretaget ransagning af lejlighed. I den forbindelse fundet lille klump hash på spisebordet. Erkendte besiddelse til eget forbrug. (Anmeldelsesrapport, politikreds D, 2010)

Gadevold

Genstand: gadevold. Stak forurettede i låret med mindre lommekniv

¹⁵ Dette forskningsprojekt er som nævnt delvist eksplorativt. Det har derfor ikke været indtænkt i designet af projektet at indsamle data om evt. andre sager, som narkotikasagerne er knyttet til. En mere fyldestgørende undersøgelse af narkotikasager med udgangspunkt kunne involvere en systematisk analyse af sådanne sager.

Under sikkerhedsvisitation fundet i besiddelse af 2,88 gram hash til eget forbrug.

(Anmeldelsesrapport, politikreds D, 2010)

Mistanke om indbrud

I anledning af anden politiforretning kørte vi [gadenavn], da jeg bemærkede en knallertkører stå ved siden af sin knallert med en skruetrækker i hånden. Det så ud som om han var kommet inde fra ejendommen på nr. xx. Jeg vendte køretøjet for at tage kontakt til knallertkøreren. Han satte sig nu op på knallerten og kørte ad n-vej mod øst. Han kørte ind på [NN] tanken, hvor jeg rettede henvendelse til ham. Han blev gjort bekendt med min observationer og sigtet for indbrud. [...] Blev visiteret og fundet i besiddelse af pølsemandspose med hvidt pulver. Sigtede oplyste at det var speed og han havde købt for 100 kr. blev nu sigtet for overtrædelse af lov om euforiserende stoffer. 1,04 gram amfetamin. (Anmeldelsesrapport, politikreds C, 2010)

Det er således slet ikke altid, at narkotikasager opstår som resultat af et særligt fokus på denne type lovovertrædelser. Derimod ser det ud til, at mange sager opstår fordi politiet af andre årsager kommer i kontakt med borgere, som efterfølgende viser sig at være i besiddelse af illegale stoffer.

Det ser ud til primært at være i forbindelse med specialpatruljernes arbejde, at kontakten med borgerne skyldes et specifikt fokus på overtrædelser af narkotikalovgivningen. Dog ser det også ud til, at hvis politiet får oplysninger om, at en person har en tidligere narkotikasag, så er der en større sandsynlighed for, at det taget kontakt til en sådan borger. Det kunne fx være, når en bil standses, fordi et opslag i kriminalregisteret viser, at ejeren har en tidligere sag. Det er også fremgået af både anmeldelsesrapporter og interviews, at det ikke er et helt tilfældigt udsnit af befolkningen, som tiltrækker sig politiets opmærksomhed, men at bestemte typer personer i særlig grad er i fokus.

Mistanke om besiddelse af illegale stoffer

Som det er fremgået ovenfor, kan der mange forskellige anledninger til, at politiet tager kontakt til borgere. I nogle tilfælde sker et fund af illegale stoffer tilfældigt, men hvor det ikke er mistanke om overtrædelse af lov om euforiserende stoffer, der leder til kontakten. I det følgende vil vi se nærmere på, hvordan der opstår specifik mistanke om besiddelse af illegale stoffer. Vi har set på, hvordan grundlaget for at sigte personer for overtrædelse af lov om euforiserende stoffer i er beskrevet i anmeldelsesrapporterne, og hvordan politifolkene beskriver det i interviews. På den baggrund skelner vi mellem forskellige former for mistankegrundlag – som også kan optræde i kombination med hinanden: 1) at en person fremstår narkopåvirket 2) at en person fremstår nervøs 3) at en person er kendt for overtrædelse af narkotikalovgivningen af betjentene, enten gennem

forudgående kendskab til personen eller gennem søgning i kriminalregisteret 4) at personen er i selskab med personer, som er kendte overtrædere af narkotikalovgivningen 5) at personen fremviser mistænkelig narkotikarelateret adfærd.

Tegn og symptomer på narkotikapåvirkning indgår ofte i anmeldelsesrapporternes beskrivelser af grundlaget for at sigte en person for besiddelse af illegale stoffer. Dette understøttes af politifolkenes udsagn, når de siger, at det er gennem kontakt med borgerne, at de får lejlighed til at besigtige dem og i den forbindelse blive opmærksom på tegn på, at de er påvirkede af euforiserende stoffer.

PL: Hvis du går ned på gaden torsdag, fredag, lørdag nat og der kommer en gående, eller der er en der er højtråbende, og man siger ”dæmp dig lige lidt”, og man står og kigger. Kigger du ham i øjnene kan du se, at han har store pupiller. Så tager du lige din lygte frem, og så lave du lige den der, hvor du lyser ham i øjnene. Hvis pupillerne er kæmpestore og de ikke lukke sig, jamen så er han jo påvirket. Det er nok til, at du jf. tegn og symptomer siger, ”han er påvirket af et stof”, godt ”jeg vil gerne se, hvad du har i lommerne.” Så har vi ret til at visitere folk. Det er begrundet mistanke. (Politileder, kreds B, 2011)

Alle politifolk, vi talte med, havde kendskab til, hvordan påvirkning af forskellige slags stoffer giver sig udtryk i forskellige tegn og symptomer. Nogle af politifolkene fortalte også, at de havde modtaget uddannelse i ”tegn og symptomer”. Nogle betjente anvendte desuden et lille kort med beskrivelser af symptomer og et pupillometer, som ud fra pupillernes størrelse kan bruges til at vurdere om en person er påvirket.¹⁶ At en person bliver skønnet påvirket af illegale stoffer, var ifølge flere af de interviewede politifolk tilstrækkeligt mistankegrundlag for at sigte og visitere en person.

BB: Hvis vi går rundt nede i byen og møder en, der går og slikke sig om munden hele tiden og armene flyver ud til den ene og den anden side, så behøver vi ikke kigge på pupillometeret for at se, at han har taget amfetamin. Så er det rigeligt mistanke til at kigge, hvad han har i lommerne. (Betjent, kreds B, 2011)

¹⁶ Dette redskab er udviklet til brug i forbindelse med færdselsindsatsen.

PL: Hvordan er det lige den person opfører sig. Han har lige stået i køen og nu er han gået igen og han er flyvende og hans fingre stritter og det hele kører på ham. Hold nu op, det er 100% sikkert. Det er ikke sikkert at vi finder noget, men at han er påvirket, fordi det har vi sgu lært efterhånden.

EH: Men det ville være indikation nok for jer til at gå hen og tage fat i ham?

PL: Ja, det ville det. Fordi hans ageren osv., der skal ikke så meget beskrivelse til, at gu' har han da taget noget. Og så fortæller vi ham, foreholder ham, vi tager vores forholdsregler, så han ikke når at smide det, og foreholder ham. "vi tror sgu du er på noget, har du noget på dig?" Halvdelen af gangene siger de 'ja', de andre gange visiterer vi og... (Politileder, kreds D, 2012).

Det fremgår også af mange anmeldelsesrapporter, at grundlaget for en sigtelse er, at en person skønnes påvirket af stoffer. Nogle gange beskriver anmeldelsesrapporterne blot, at den antrufne person blev skønnet påvirket af illegale stoffer, uden at der er nogen nærmere beskrivelse af, hvilke tegn og symptomer dette blev begrundet med.

Hans adfærd og øjne indikerede, at han var påvirket af narkotika, hvorfor jeg rettede henvendelse til ham og sigtede han for overtrædelse af lov om euf stoffer. (Anmeldelsesrapport, politikreds C, 2011)

I de fleste tilfælde indgår der dog en mere detaljeret beskrivelse af de tegn, der har givet anledning til mistanke om, at personen er påvirket af illegale stoffer. Her er nogle af tegnene og symptomerne, som de fremgår af anmeldelsesrapporterne:

I forbindelse med civil [...]patrulje sammen med Pa. BG og pa. KR blev vi opmærksomme på sigte som kom ud fra [værtshus] beliggende [adresse]. Han skønnedes ved besigtigelsen at være påvirket af narko, idet han have stirrende øjne og fråde i den ene mundvig. (Anmeldelsesrapport, politikreds C, 2010)

Ved besigtigelsen af sigtede blev hun skønnet for påvirket af stoffer og alkohol i det, at hun havde blanke øjne, store propiller og havde svært ved at sidde stille. Sigtede blev derfor kl. 2300 sigtet for lov om EUF. (Anmeldelsesrapport, politikreds B, 2010)

Han skønnedes rolig, men påvirket af narko, idet hans pupiller var store og reagerede langsomt på lys. Han virkede desuden forvirret og havde svært ved at formulere sig. Under hans næse sås

rester af hvidt pulver. Forespurgt om han havde indtaget stoffer, erkendte han, at han kort forinden havde indtaget amfetamin. (Anmeldelsesrapport, politikreds C, 2010)

Nervøsitet ved politiets tilstedeværelse bliver også i nogle tilfælde brugt som mistankegrundlag eller som en del af mistankegrundlaget for at sigte en person for besiddelse af illegale stoffer.

Han skønnedes ædru, men nervøs idet han havde undvigende blik og hele tiden gabte søvnigt og ”ligegyldigt”. Direkte adspurgt om han havde noget på sig, han ikke burde have, svarede han ”jeg har et gram i lommen”. (Anmeldelsesrapport, politikreds A, 2010)

Han skønnedes ved besigtigelsen at være nervøs, idet han stod uroligt havde flakkende øjne og gned sig gentagede gange i hænderne. Han blev i den forbindelse sigtet for lov om euf. (Anmeldelsesrapport, politikreds B, 2010)

At være kendt af politiet enten pga. politifolkenes personlige kendskab eller pga. registrering i kriminalregisteret for tidligere overtrædelser af lov om euforiserende stoffer kan også lede til en sigtelse for besiddelse af illegale stoffer.

Idet patruljen var bekendt med at pågældende er narkobruger, blev han visiteret af pa. EG. (Anmeldelsesrapport. Politikreds D, 2010)

Jeg kendte ham for flere overtrædelser af lov om euf, og han virkede nervøs ved henvendelsen, hvorfor jeg sigtede ham for lov om euf. (Anmeldelsesrapport, politikreds B 2010)

Ved forespørgsel i KR [kriminalregisteret] sås JJ kendt.

Ved forespørgsel til KR sås PP kendt med bl.a. lov om euforiserende stoffer, den seneste fra 2009.

RR og JJ blev begge kl. 2359 sigtet for overtrædelser af lov om euforiserende stoffer. (Anmeldelsesrapport, politikreds C, 2010)

Mistænkelig adfærd kan ligeledes indgå som en del af grundlaget for at kontakte og sigte folk for besiddelse af illegale stoffer.

I baren stod en mandsperson, der skønnedes nervøs ved synet af os og da jeg gik hen til ham, tog han højre hånd op af højre bukselomme og smed en lille pose med hvidt pulver på gulvet. Pb. K blev ved posen med pulver, og jeg tog nu sigtede med på toilettet, hvor han blev sigtet for lov om euf stoffer og visiteret. Han blev ikke fundet i besiddelse af yderligere.

(Anmeldelsesrapport, politikreds C, 2010)

I forbindelse med civil patrulje sammen med pa. KK og pa. HA bemærkede vi en personbil som holdt på parkeringsplads ved siden af [benzintank]. Der sad tre personer i køretøjet og der var tændt lys i kabinen, og det var helt tydeligt at de tre personer sad og fiklede med et eller andet.

(Anmeldelsesrapport, politikreds B, 2010)

Vi kan sammenfattende konkludere, at med hensyn til fokus på overtrædelser af narkotikalovgivning spiller den enkelte betjents opmærksomhed på og blik for denne type lovovertrædelser en vigtig rolle. Det er denne opmærksomhed og dette blik, som vi har forsøgt at beskrive i de ovenstående afsnit, hvor vi har set på de forskellige tegn på en narkotikalovovertrædelse, som betjentene beskriver i interviews, og som det fremgår af anmeldelsesrapporter. Som det er fremgået, er der tale om mange forskellige tegn, herunder forudgående viden om tidligere overtrædelser af narkotikalovgivning. Det sidste er relevant, fordi selvom mange narkotikasager tilsyneladende opstår ved tilfældigheder, så er det ifølge de betjente, vi har talt med ikke helt tilfældigt, hvem de kommer i kontakt med. Der er, som det fremgik af foregående afsnit, en række faktorer, som gør, at de betjente, vi har talt med, henvender sig til bestemte borgere.

Konklusion

Formålet med dette forskningsprojekt har været at undersøge konsekvenserne af den skærpede narkotikapolitik, som blev indført med ændringen af lov om euforiserende stoffer i 2004. På den baggrund stillede vi fem spørgsmål, som projektets undersøgelser skulle medvirke til at besvare.

Hvordan bliver sager om besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug afgjort efter ændringen af lov om euforiserende stoffer i 2004?

Den ny narkotikapolitik fra 2004 gjorde en ende på en politik, som havde eksisteret siden 1969, hvor hovedreglen var, at sager om besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug skulle afgøres med en advarsel. Efter 2004 skulle besiddelse af illegale stoffer som hovedregel straffes med mindst en

bøde. På den baggrund undersøgte vi, hvordan sager om besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug var blevet afgjort fra 2002 til 2008. Vores analyser viste, at der har været et stigende antal sager gennem perioden. Stigningen begyndte altså allerede før lovændringen, hvilket vi dels tilskriver det øgede fokus på unges brug af rusmidler i perioden og dels indsatsen i forhold til hashklubber fra 2001. Imidlertid ser vi også, at stigningen i antallet af sager øges efter lovændringen i 2004. Vores analyser viser ligeledes, at der er sket et markant fald i andelen af sager, der bliver afgjort med advarsler efter 2004. Hvor andelen af sager, der blev afgjort med en advarsel lå på ca. 30 % i 2002 og 2003, faldt andelen til 1-3% fra 2005 (loven blev indført fra midten af 2004, hvor andelen af advarsler lå på 19%) (jf. tabel 3). Vi kan således konstatere, at besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug straffes hårdere efter ændringerne af lov om euforiserende stoffer i 2004. På baggrund af undersøgelsen kan vi konkludere, at den skærpede narkotikapolitik har medført, at flere borgere bliver mere kriminaliserede pga. besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug.

Hvad karakteriserer de personer, der modtager en sanktion for besiddelse af illegale stoffer, og hvor mange er der tale om?

Det er ikke et repræsentativt udsnit af den danske befolkning, der bliver straffet for besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug. Sammenlignet med en kontrolgruppe, der bestod af et tilfældigt udsnit af den danske befolkning, var de personer, der blev straffet for denne lovovertrædelse oftere mænd, yngre, med kortere uddannelser, på kontanthjælp, arbejdsløshedsunderstøttelse eller førtidspension, ikke havde Danmark som oprindelsesland og allerede registrerede i kriminalregisteret (jf. tabel 2). Kriminalisering på grund af besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug er således noget, som især rammer borgere, som på en række parametre har færre sociale ressourcer end gennemsnitsbefolkningen. Imidlertid viste data fra Center for Rusmiddelforsknings surveyundersøgelse af danskernes forbrug af alkohol og illegale stoffer også, at personer, som havde brugt cannabis de sidste 12 måneder og/eller 30 dage, på en række parametre havde færre sociale ressourcer end personer, som blot havde prøvet cannabis på et eller andet tidspunkt. En del af forklaringen på fordelingen af hvem der bliver straffet for besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug, kan dermed hænge sammen med, at der også er en skæv fordeling med hensyn til, hvem der har et løbende forbrug af illegale stoffer. Desto mere man bruger illegale stoffer, desto større må man antage at sandsynligheden vil være for at blive taget med illegale stoffer på sig. Dog er det også vigtigt at inddrage politiets håndhævelsespraksis i forklaringen.

I hvilket omfang modtager stofafhængige personer på kontanthjælp eller førtidspension tiltalefrafald i forbindelse med besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug?

Den skærpede narkotikapolitik med nul-tolerance i forhold til besiddelse af illegale stoffer rummer en mulighed for at give advarsler af sociale hensyn. Disse forhold bliver i bemærkningerne til lov om euforiserende stoffer og i rigsadvokatens meddelelse om sanktionspåstande i narkotikasager defineret som et spørgsmål om at være på kontanthjælp eller førtidspension eller ikke have anden indkomst eller opsparing af en vis størrelse og have et dagligt forbrug af illegale stoffer, som skyldes et længere og vedvarende misbrug af hårde stoffer. For at undersøge, i hvilket omfang muligheden for at give advarsler af sociale hensyn benyttes, definerede vi personer med stofbehandlingshistorik og modtager kontanthjælp eller førtidspension, som personer, der falder ind under gruppen, man kan give sådanne advarsler. Det vil sige, at vi har brugt indskrivning i stofmisbrugsbehandling som indikator for stofafhængighed. Dertil skal siges, at det slet ikke er alle, der er afhængige af illegale stoffer, der er indskrevet i misbrugsbehandling, og at vi derfor sikkert kun fanger en del af dem, man kunne give advarsler af sociale hensyn.

Vores analyser viste, at personer i denne kategori var involverede i lidt over en tiendedel af alle besiddelsessager både før og efter den ny narkotikalovgivning i 2004 (jf. tabel 4). Men samtidig viste vores analyser, at andelen af personer i kategorien steg blandt personer, der modtog advarsler, fra lidt under en tiendedel før 2004 til omkring en tredjedel efter 2004. Det kunne tyde på, at nok er antallet af advarsler faldet betydeligt efter 2004, men når der gives advarsler, sker det ofte af sociale hensyn.

For yderligere at belyse denne problemstilling undersøgte vi også, hvordan alle sager, der involverede personer med stofbehandlingshistorik, som samtidig modtog kontanthjælp eller førtidspension, blev afgjort (jf. tabel 5). Denne analyse viste et billede, som meget lignede det generelle billede med hensyn til hvordan besiddelsessager bliver afgjort. Således faldt andelen af sager, der blev afgjort med advarsler fra 16-18 % før 2004 til 3-9 % efter 2004 for denne gruppe. Der skete en stigning i andelen af advarsler i 2008, som sikkert kan tilskrives en praksisændring mht. håndhævelse af lovgivningen, som betød, at advarsler af sociale hensyn også kunne tildeles i gentagelsestilfælde. Imidlertid var det fortsat under 10 % af disse besiddelsessager, som blev afgjort med en advarsel.

Disse resultater kan tyde på, at nok tages der sociale hensyn i en del sager, men at nul-tolerance i mange sager prioriteres over sociale hensyn, selvom det faktisk er muligt at tage sociale hensyn. Den kvalitative del af forskningsprojektet kunne pege på, at årsagerne til dette nok især skal søges i manglende viden om muligheden for at kunne give advarsler af sociale hensyn hos politi og anklagemyndighed. Vi kunne således konstatere, at de politifolk, vi talte med, ikke kendte til denne mulighed, men at de i øvrigt heller ikke mente, at det lå inden for deres kompetenceområde at give advarsler. Vi kunne også konstatere, at vores undersøgelse af denne problemstilling i flere tilfælde henledte politiets og anklagemyndighedens opmærksomhed på problemstillingen. Vores spørgsmål om *hvordan politiet fortolker mulighederne for at undtage borgere fra sanktion af sociale årsager*, kan således besvares med, at politiet ikke har været opmærksomt på denne mulighed i de kredse, hvor undersøgelsen er blevet foretaget.

Hvornår og hvordan håndhæves forbuddet mod besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug af politiet i fire udvalgte byer?

Vores udgangspunkt var at undersøge, hvordan besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug blev konstrueret som genstand for intervention på forskellige niveauer i politiorganisationen.

Vi identificerede tre primære former for politivirksomhed, som lå til grund for narkotikainsatsen på gadeplan: 1) Specialpatruljernes indsatser i forhold til distribution af illegale stoffer, 2) indsatsen i nattelivet og 3) den generelle patruljevirkosomhed, hvor specialpatruljernes indsats er den mest fokuserede og den generelle patruljevirkosomhed er den mindst fokuserede.

Med hensyn til specialpatruljernes virksomhed var der visse organisatoriske forskelle mellem de forskellige kredse. Tre af kredsene var opdelt således, at to specialpatruljer placeret på to forskellige politistationer skulle dække hver sin del af kredsen, mens den sidste politikreds havde specialpatruljer på lokalstationerne. To forskellige hensyn synes at skulle afvejes i disse to måder at organisere indsatsen i forhold til distribution af illegale stoffer på, nemlig spørgsmålet om geografi og patruljernes rækkevidde i forhold til spørgsmålet om specialisering og fokus i forhold til illegale stoffer. Med centraliserede specialpatruljer, kan det være et problem at dække hele kredsen. Med lokale patruljer kan man rejse spørgsmålet om, hvorvidt det har betydning for graden af fokus på illegale stoffer, da denne indsats da sker i sammenhæng med andre indsatser. Det har imidlertid ikke ligget indenfor denne undersøgelses ramme at afklare disse spørgsmål.

Besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug optrådte kun som genstand for intervention i den strategiske planlægning i forhold til nattelivsindsatsen i de fire politikredse. I denne indsats indgik overtrædelser af lov om euforiserende stoffer dog kun som et blandt flere elementer, hvor det strategiske mål var at skabe ro og orden i nattelivet. Nattelivsindsatserne er i øvrigt ikke nye, men har i nogle byer eksisteret siden midten af 1990'erne. Udover organiseringen af specialpatruljernes virksomhed var nattelivsindsatserne det sted, hvor de fire undersøgte byer adskilte sig fra hinanden. Således var der i nogle af byerne et langt tættere samarbejde mellem politi og restauranter og specielt dørmænd end i andre. Disse forskelle havde to betydninger. For det første, at narkotikakontrolindsatsen indenfor på diskoteker og restauranter ser ud til at være betydeligt mere effektiv i byer med et tæt samarbejde mellem dørmænd og politi end i byer, hvor samarbejdet er knapt så tæt. For det andet, at i de byer, hvor man har etableret formelle eller uformelle paraplyforbud, er sanktionen for besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug hårdere end i byer uden sådanne forbud. Disse forskelle skal især ses som udtryk for den historiske udvikling af nattelivsindsatserne i de forskellige byer.

På baggrund af vores undersøgelser mener vi at kunne konstatere, at den ændrede narkotikapolitik ikke har haft nogen større betydning med hensyn til, hvordan politiet strategisk og organisatorisk konstruerer besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug. Ændringerne i politiets virksomhed i forhold til besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug skal i stedet især søges i det daglige arbejde på gadeplan. På den baggrund undersøgte vi med udgangspunkt i interviews og anmeldelsesrapporter, hvordan betjente kommer i kontakt med personer, der viser sig at være i besiddelse af illegale stoffer og hvordan de konstruerer mistankegrundlaget, når de sigter borgere. På baggrund af disse undersøgelser kunne vi konstatere, at det er bestemte typer personer og bestemte slags adfærd, der især tiltrækker sig politiets opmærksomhed. Dette kan være en af forklaringerne på, at det ikke er et repræsentativt udsnit af den danske befolkning, der bliver straffet for besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug. En anden forklaring kan være, at kendskab til tidligere kriminalitet og specielt narkotikakriminalitet – personligt eller gennem opslag i kriminalregisteret – fremstår som hyppig anledning til at standse og sigte personer for besiddelse af illegale stoffer. Imidlertid skal det her også inddrages, at forbruget af illegale stoffer er ujævnt fordelt i befolkningen, og at det derfor ikke kan undre, hvis personer, der for politifolkene tyder på at være forbrugere, tiltrækker sig større opmærksomhed end andre. Dette peger imidlertid på det væsentlige problem, at det således ser ud til, at det er en særlig del af befolkningen, som på en

række parametre har færre sociale ressourcer end gennemsnittet, som både har størst risiko for at blive ramt af de problematiske følgevirkninger ved brug af illegale stoffer og har størst risiko for at blive ramt af samfundets sanktioner for brug af disse stoffer.

Litteratur

- Asmussen, V., & Jepsen, J. (2007). Dansk narkotika-kontrolpolitik - aktuelt og historisk. In J. Sejer Pedersen (Ed.), *Ret og Samfund 2007*. København: Frydenlund.
- Barbour, R. (2007). *Doing Focus Groups*. London: Sage.
- Becker, H. S. (2005). Regler og håndhævelsen af dem *Outsidere*. *Studier i afvigelsessociologi* (pp. 128-150). København: Hans Reitzel.
- Bloomfield K, Elmeland K, Villumsen S (2013) *Rusmidler i Danmark – forbrug, holdninger og livsstil*. Århus: Aarhus Universitet (Under udarbejdelse).
- Bowling, B., & Foster, J. (2002). Policing and the Police. In M. Maguire, J. P. Morgan & R. Reiner (Eds.), *The Oxford Handbook of Criminology* (3 ed., pp. 980-1033). Oxford: Oxford University Press.
- Brown, M. K. (1988). *Working the Street: Policee Discretion and the Dilemmas of Reform*. London: Russell Sage Foundation.
- Dahl, H. (2008). Open drug scenes: Danish drug policy reflected through international drug prohibition and local interventions. In V. A. Frank, E. Houborg & B. Bjerger (Eds.), *Drug Policy. History, Theory and Consequences* (pp. 91-121). Aarhus: Aarhus University Press.
- Flick, U. (2007). *Managing Quality in Qualitative Research*. London: Sage.
- Frantzsen. (2005). *Narkojakt på gateplan. Om politikontrol av narkotika på Vesterbro*. Unpublished Doktorafhandling, Københavns Universitet, København.
- Frantzsen, E. (2003). Drug Enforcement in Copenhagen: Negotiating Space. In E. Houborg Pedersen (Ed.), *Regulating Drugs - Between Users, the Police and Social Workers* (pp. 75-84). Helsinki: Nordic Council for Alcohol and Drug Research (NAT).
- Goldstein, J. (1960). Police Discretion not to Invoke the Criminal Process: Low-visibility Decisions in the Administration of Justice. *Yale Law Journal*, 69(4), 543-594.
- Greve, V. (2004). Advarsel - som strafferetslig sanktion? In A. Flifelt (Ed.), *Festskrift til Hans Gammeltoft-Hansen* (pp. 273-287). København: Jurist- og Økonomforbundets forlag.
- Grytnes, R. (2003). Policing a drug scene - strategies, practices and dilemmas. In E. Houborg Pedersen & C. Tigerstedt (Eds.), *Regulating drugs - Between users, the police and social workers* (Vol. 43, pp. 85-100). Helsinki: NAD.
- Holmberg, L. (2000). Typologier og performance - to perspektiver på politiets skøn. In L. Ravn & P. Kruize (Eds.), *Kriminalistisk Årbog 1999* (pp. 77-88). København: Det retsvidenskabelige Institut D, Københavns Universitet.
- Lemert, E. M. (1967). *Human Deviance, Social Problems, and Social Control*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Maher, L., & Dixon, D. (1999). Policing and Public Health. *British Journal of Criminology*, 39(4), 488-512.
- Manning, P. (1977). *Police Work: The Social Organization of Policing*. Cambridge, Mass.: The MIT Press.
- Møller, K. (2008). Regulating cannabis markets in Copenhagen. In V. Asmussen, B. Bjerger & E. Houborg (Eds.), *Drug Policy. History, Theory and Consequences*.

- Newburn, T. (2007). *Criminology*. Cullompton: Willan Publishing.
- Politimesterforeningen. (2002). *Ecstasy-rapport*: Politimesterforeningen.
- Reiner, R. (1985). *The Politics of the Police*. New York: Harvester Wheatsheaf.
- Rigsadvokaten. (2006). *Meddelelse nr.6/2006, Sanktionspåstande mv. i narkotikasager*.
- Rock, P. (2002). Sociological Theories of Crime. In M. Maguire, R. Morgan & R. Reiner (Eds.), *The Oxford Handbook of Criminology* (3 ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Sanders, A., & Young, R. (2002). From Suspect to Trial. In M. Maguire, R. Morgan & R. Reiner (Eds.), *The Oxford Handbook of Criminology* (pp. 1034-1075). Oxford: Oxford University Press.
- Schur, E. M. (1965). *Crimes without Victims - Deviant Behaviour and Public Policy*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Skolnick, J. H. (1966). *Justice Without Trial: Law Enforcement in Democratic Society*. New York: John Wiley & Sons.
- Sutherland, E. H., Cressy, D. R., & Luckenbill, D. F. (1992). *Principles of Criminology*. Lanham: Altamira Press.
- Weisburd, D., & Eck, J. E. (2004). What can Police Do to Reduce Crime, Disorder, and Fear? *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*(593), 42-65.
- Wright, A. (2002). *Policing - An Introduction to Concepts and Practices*. Uffculme: Willan Publishing.
- Yin, R. K. (2003). *Case Study Research. Design and Methods* (Vol. 5). London: Sage.